

SZAKDOLGOZAT

Gschwindt Balázs

2024

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Kaposvári Campus

Gyógypedagógia szak

**A zenei tevékenységek szerepe a sérült
gyermekek fejlesztésében Kodály Zoltán,
Carl Orff és Antal-Lundström Ilona
munkásságának tükrében**

Belső konzulens: Nagyné Árgány Brigitta Phd
adjunktus

**Belső konzulens
intézete/tanszéke:** Neveléstudományi Intézet
Szakdidaktikai Tanszék

Készítette: Gschwindt Balázs

Kaposvár

2024

Tartalom

1.	Bevezetés és célkitűzés	4
2.	Szakirodalmi áttekintés	8
2.1	Sérült gyermek és sajátos nevelési igényű gyermekek fogalma	8
2.2.	A zene, mint fejlesztő eszköz	10
2.3	Kodály és az Orff koncepciójának összehasonlítása	13
	Általánosságban	13
	Ritmika, mozgás, hallásfejlesztés.....	15
2.4	Hallásfejlesztés, Antal-Lundström Ilona zenei koncepciója, a fejlesztő zenepedagógia alapján.....	19
3.	Alkalmazott módszerek.....	22
3.1	Kvalitatív vizsgálat Antal-Lundström Ilona tankönyvcsalád bemutatása	22
	A hangok játéka, ének-zene 1-2	23
	Hangok játéka, ének-zene 3.....	26
	Hangok muzsikája, ének-zene 4.....	27
	Ritmika.....	29
	Hallásfejlesztés.....	30
3.2	Gyógypedagógiai vonatkozások, azaz hogyan erősíti a tankönyvcsalád a sajátos nevelési igényű gyerekek tanulását, következtetések.....	31
3.3	A kvantitatív kutatás eredményei, következtetések.....	32
3.3.1	Az alsó tagozatos munkamentben dolgozó pedagógusok használják-e, ha igen mely formáit és milyen módon a zenei aktivitásokat, a zenét, mint eszközt az ének-zene órákon és azokon kívül?	34
3.3.2	Ismerik és alkalmazzák-e az alternatív zenepedagógiai koncepciókat?	37
3.3.3	Használják-e Antal-Lundström Ilona sajátos nevelési igényű gyerekek számára írt tankönyvcsaládját az alsótagozaton?	39
4	Következtetések és javaslatok.....	41
5	Dolgozat összegzése.....	43
6.	Irodalomjegyzék.....	45
7.	Ábrák és táblázatok jegyzéke	49
8.	Melléklet.....	50
8.1	Hallgatói nyilatkozat.....	50
8.2	Konzulensi nyilatkozat	51
8.3	Kutatási kérdőív.....	52

1. Bevezetés és célkitűzés

A dolgozatom témaválasztásának oka kettős. Egyrészt a zene igen közel áll hozzám, jó pár évet eltöltöttem a színpadon, zenélve, énekelve, színészkedve ének-zene tanár, amatőr színész lévén. Másrészt immár több mint egy évtizede foglalkozom sajátos nevelési igényű gyerekekkel, egy megyeszékhelyen működő EGYMI-ben, ének-zenét tanítva, különböző zenei szakköröket, foglalkozásokat tartva. Így tapasztalatból tudom, hogy a sajátos nevelési igényű gyerekek zenei nevelése igencsak bonyolult, szerteágazó folyamat, olykor végletek közt csapongó, akár egy tanórán, foglalkozáson belül is. Nagyon sok kutatás foglalkozik a különböző zenei aktivitások szerteágazó formáinak pozitív hatásaival, fejlesztő hozadékaival, és kimondható, hogy ez többszörösen bizonyított tény, valamint a transzferhatáson keresztül nagyon sok területre hatással van. Már csak ez utóbbi tény is a zenét, a zenei aktivitást a gyógypedagógiai munka kiemelten fontos területévé avanszálja. Ezért is tartom fontosnak, hogy jobban megvizsgáljam, bemutassam dolgozatomban a témát. A ritmika és a hallásfejlesztés különösen jótékonyan hat a sérült, sajátos nevelési igényű gyerekekre, ezért vizsgálódásom fókuszát ezekre a területekre helyezem, kutatva, hogy hogyan jelennek meg e területek Kodály Zoltán, Carl Orff és Antal-Lundström Ilona zenei koncepciójában. Továbbá, egy kérdőívvel a jelen állapotokat is szeretném megvizsgálni az alsó tagozatos munkarendben dolgozó pedagógusok körében.

A zenei aktivitás több tevékenységet foglal magába. Ezek a tevékenységek hozzájárulhatnak a kognitív, az érzelmi, a szociális és a motoros fejlődéshez. A zenei aktivitások lehetnek passzívok, például zenehallgatás, vagy aktívok, mint az éneklés vagy a hangszerjáték. A sérült gyermekek fejlesztése esetén lényeges lehet, hogy milyen hatással van a zenei tevékenység a különböző fejlődési területekre. Például, a zenei aktivitások segíthetnek javítani a motoros készségeket, serkenthetik a kommunikációt, támogathatják az érzelmi kifejezést és hozzájárulhatnak a szociális kapcsolatok építéséhez. Ez a megközelítés a zenei aktivitásokat széles körben értékeli, figyelembe véve azok sokoldalú hatásait a fejlődésre és a tanulásra, különös tekintettel a sérült vagy speciális igényű gyermekekre.

A dolgozat címében szereplő zenei aktivitás, egyfajta dinamikus szemléletet hordoz magában, hiszen a zene, a tanítás-tanulás folyamatában háromféleképpen jelenik meg: lehet befogadó, illetve reprodukáló, valamint alkotó aspektusú. A zene sajátossága, hogy azonnal és tulajdonképpen bármiféle előfeltételek, tanulmányok nélkül is elér a lélek legmélyére a rezgések révén, még a hallásukban nehézséggel bírók, vagy halláskárosodott emberek esetén is, gondoljunk csak Ludwig van Beethoven hallást segítő eszközeire, melyek a rezgést vezették a zeneszerző arckoponyájára. A zene épp úgy az ember sajátja, mint a nyelv (Janurik-Antal-

Lundstöm-Józsa, 2018). Az emberi kommunikációba beletartozik a zene is (Cross, 2014). Érdekes, hogy a kutatások szerint a zenei képességek sokkal korábban alakultak ki, mint a beszéd képessége (Janurik-Antal-Lundstöm- Józsa, 2018). A zene és a beszéd érzékelése a hallás területén a két legmagasabb szintű érzékelési folyamat közé tartozik. Két akusztikus stimulus, melyek az általunk észlelt két legösszetettebb hangmintázatot képezik, számos jellemzőben egyeznek, ugyanakkor számos tekintetben különböznek is egymástól. Mind a beszéd, mind a zene esetében jellemző, hogy információt közvetítenek, és meghatározott struktúrával, szerkezettel rendelkeznek. A beszédhangok, szavakba és mondatokba szerveződnek, míg a zene, a zenei hangok építkezésének alapegysége a hang, ami motívumokká áll össze, amiből aztán nagyobb egységekbe szerveződik, dalokká, zeneművekké (Janurik, 2008). A kutatások kijelölnek egy szenzitív időszakot az óvodától az alsó tagozatig, ahol a fejlesztés a leghatékonyabb lehet. Láthatjuk, hogy az óvodai neveléssel és az iskolai tanulás kezdetével esik egybe ez a fogékony életszakasz. Ez a tény arra hívja fel a figyelmet, hogy kiemelt jelentősége van az óvodai és az alsó tagozatos zenei nevelésnek, ami amellett, hogy nagy lehetőség, nagy felelősség is egyben (Jauranik-Józsa, 2015). Az is egyre inkább köztudott tény, hogy a neurológia, a gyermekpszichológia és a korai fejlesztéssel foglalkozó kutatások még korábban, nullától hároméves korig határoznak meg egy még szenzitívebb időszakot, ahol sok fejlődési, vagy kognitív zavar is reverzibilissé válhat (Egyed, K. 2011). Számos cikket, tanulmányt találtam a zene transzferhatásával kapcsolatosan, amelyek jól kimutatható fejlődést gyakorolnak például olyan területekre, mint az intelligencia, a munka memória, vagy az olvasás és a matematika. Vizsgálatok kimutatták, hogy az enyhén értelmi fogyatékos gyermekeknél a zenei készségek tekintetében számottevő lemaradás mutatkozik. Arra is rámutattak velük kapcsolatosan, hogy érdemes kiemelt figyelmet szentelni a ritmikai készségek, ritmus érzékelés és reprodukció fejlesztésére. A ritmikai készségek játékos fejlesztése szempontjából kulcsfontosságú a mondókákon és dalokon keresztül történő gyakorlás, amely magában foglalja a ritmikai egységek felismerését, oszttinátók alkalmazását, rögtönzést és ritmus kíséretet. A mozgáskoordináció fejlődését támogató egyszerű és gyermekbarát lehetőség az Orff-koncepció szerinti oktatás egyes elemeinek, például a testzenének az alkalmazása. Itt mindenki szabadon használhatja a saját testét, például lábdobogással, csettintéssel vagy tapsolással. Az egyszerű ütőhangszerek széles választéka is kiváló eszköz lehet a ritmikai fejlesztés sokoldalú támogatására (Janurik-Józsa, 2017).

Dolgozatomban így a fent említett szenzitív időszakot figyelembe véve, az alsótagozaton vizsgálódom, és a sérült gyermekek sajátosságait veszem alapul. Céлом, hogy megvizsgáljam, feltérképezzem, hogy a sajátos nevelési igényű gyerekek számára írt hivatalos, 2020 Nemzeti alaptantervhez készített ének-zene tankönyvcsaládban a ritmikai- és a

hallásfejlesztés milyen feladatokkal, játékokkal jelenik meg, továbbá kutatási kérdőívvel szeretném megvizsgálni, hogy a pedagógusok körében, s főként az alsó tagozatos korosztályt tanítók, mennyiben ismerik és használják a zenét, mint fejlesztő eszközt. Ismerik-e a transzferhatás lehetőségeit, és milyen metodikai vezérfonalon gondolkodnak e tárgykörben, továbbá esetlegesen támaszkodnak-e Carl Orff és Kodály Zoltán, vagy Antal-Lundström Ilona zenei koncepciójára.

A XX. században többen is építettek pedagógiai elgondolásokat a ritmika fontosságára, mint pl. Dalcroze, Ward, Montessori, Steiner, de mindegyikük a maga módján gondolta megvalósítani azt, például tánccal vagy euritmiával (Andorka, 2013). Így a téma eléggé szerte ágazónak mutatkozik, de mivel csupán Kodály Zoltán és Carl Orff zeneszerzők, s Antal-Lundström Ilona zenepedagógusok dolgoztak ki a teljes életkori spektrumot végig követő zenepedagógiai koncepciót, ezért dolgozatomban csak velük foglalkozom behatóbban.

Előjáróban kifejtem a sérült gyermek, a sajátos nevelési igényű gyermek fogalmát. Ezután a zene, mint fejlesztő eszköz kérdésével foglalkozom, megvizsgálva annak tudományos hátterét, majd Antal-Lundström Ilona nyomán a hallásfejlesztés elméletén keresztül vizsgálódok. Szeretném továbbá összehasonlítani Kodály Zoltán és Carl Orff zenei koncepcióját, azonosságait, különbségeit, kiemelt figyelemmel a ritmikai szempontokra és a hallásfejlesztésre. Majd kifejtem kutatásom menetét, eredményeit és összefüggéseit.

Kutatási kérdéseimet, az ismeretlen zenei hatások szenzitív lehetőségeiből kiindulva állítom fel és kifejtem a vizsgálatom lépéseit, felállításának indoklását, a vizsgált populáció körét az alábbiak szerint:

1. Hogyan jelennek meg a hallásfejlesztés és a ritmusérzék fejlesztésének lehetőségei az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet által támogatott sajátos nevelési igényű gyerekek számára írt tankönyvcsaládokban?

Kutatási módszer az első kérdés esetén: kvalitatív kutatást folytatok, dokumentumelemzéssel.

2. Az alsó tagozatos munkamentben dolgozó pedagógusok használják-e, ha igen mely formáit és milyen módon a zenei aktivitásokat az ének-zene órákon és azokon kívül?
3. Ismerik és alkalmazzák-e az alternatív zenepedagógiai koncepciókat?
4. Használják-e Antal-Lundström Ilona sajátos nevelési igényű gyerekek számára írt tankönyvcsaládját az alsótagozaton?

Kutatási módszer az utolsó három kérdésem esetén: kvantitatív kutatást végzek kérdőív segítségével.

A vizsgálatokat követően levont következtetéseimet fejtem ki. Továbbá megvizsgálom, hogy az eredmények hogyan hasznosíthatók a mindennapi gyakorlatban a tanulásban akadályozott tanulók fejlesztésében. Végül dolgozatom összegzésével zárom gondolataimat.

2. Szakirodalmi áttekintés

A szakirodalom vizsgálatát négy fejezetben végzem el. Meghatározom a vizsgálat alanyát, mint a sérült gyermeket. A következő fejezet a fejlesztés eszközét a zenét, annak hatását a gyermekekre, a sérült gyermekekre járja körül. Majd a következő két fejezet a tudományos alapokra felépített zenei koncepciókat dolgozza fel, figyelembe véve a sérült gyermekek hiányosságait, speciális igényeit, zenei nyelven szólva a ritmust és a hallásfejlesztést.

2.1 Sérült gyermek és sajátos nevelési igényű gyermekek fogalma

Dolgozatom témájának feldolgozása szükségessé teszi, hogy meghatározzuk azt a célcsoportot, akinek segíteni szeretnénk a fejlődésében a zenei hatások, tevékenységek által. A sérült gyermek fogalma több tekintetben is értelmezhető, a sérülés jellege szerint lehet fizikai vagy mentális. A sérülés szerzésének ideje szerint lehet szerzett vagy veleszületett. Lehet irreverzibilis vagy reverzibilis. De ebbe a fogalomba belefér az egyszerű horzsolás, vagy egy traumatikus sérülés is, ami hosszú kórházi kezelést von maga után. Dolgozatom a traumák okozta agyi, vagy fizikai sérülések terápiájával nem kíván foglalkozni, mert ezek kívül esnek a tanulásban akadályozottak pedagógiáján. A sérült gyermek fogalma mind a gyógypedagógiai szakirodalmakban mind a jogi értelmezésekben fogyatékosággként kerül rögzítésre, legalábbis a századokon át elfogadott deficit gondolkodás folyományaként. A XX.-század végén már a másság értelmezésében elindul egy sokkal pozitívabb megközelítés, amely az emberjogi aspektust helyezi előtérbe, s valahol itt gyökeredzik a sérült gyermek elnevezése is. Ha a fogyatékoság vezérfonalán indulunk el, akkor már Mezopotámiából léteznek forrásaink a fogyatékosan született, vagy azzá lett gyerekekről, felnőttekről. Az okokat Isteni átokként aposztrofálták, s kiemelték, hogy nagy anyagi ráfordítást, és áldozatokat jelent egy család számára egy ilyen családtag (Magyar-Pukánszky, 2013). Az ókori Görögország kalokagathia eszménye, az úgynevezett ép testben ép lélek gondolata, kirekesztő álláspontot mutat. Spárta, ahol egy testület dönt a született gyermek sorsa felől, ez az úgynevezett Taigetosz mítosza, ahol a fogyatékos embert kivetik a társadalomból, Isten ítélet értelmében rabszolga még lehetett vagy meghalt. A zsidó társadalom azonban védi a fogyatékosokat „Ne átkozz süketet és ne tégy gáncsot vak elé: féld az Urat, a te Istenedet – mert én vagyok az Úr.” (Mózes, 3. 19.14) (Magyar-Pukánszky, 2013). Majd alácsempészett gyermektől, és a keresztény emberszerető eszményektől eljutunk az orvostudomány betegségközpontú fogyatékoság fogalmáig, ahol a másságot kriminalizálják. A fogyatékoság megítélését a tudomány modellekbe sorolta:

morális modell (ókor és középkor sajátja), medikális modell (a reneszánsz szemléletét jellemezi, de napjainkig is hat), szociális modell (a személyiség és a társadalom konfliktusa), emberjogi modell (20. század 60-es, 70-es évei.) (Könczei-Hernádi, 2011). Megannyi évszázad szemléletváltozását a dolgozatomban nem közölheti, a téma egyre növekvő, forrásanyagának átfogása, értelmezése elvinné a dolgozat hangsúlyait, így a fogalom részletezését a közelmúltra korlátozom.

Számos tudomány a saját szempontjai, számára legfontosabbnak vélt kritériumai alapján igyekezett meghatározni a fogyatékoság definícióját. Az orvos-biológia adta ennek legtágabb meghatározását: biológiai helyzet átalakulása, a testi, idegrendszeri tulajdonságok között fennálló irreverzibilis sérülés, károsodás, defektus (Illyés, 2000). Pszichológiai szempontból, a fogyatékoság a mentális kérdése. E terület szerint fogyatékos az a személy, akinek szellemi, motoros vagy érzékszervi hiányossága van. Szociológia tudománya azt állítja, hogy a fogyatékoság társadalmilag határozható meg, mert a társadalom hozzáállása dönti el, hogy az adott állapotot minek ítéli meg. A személyiség mit él meg, mit realizál a társadalomtól, pszichésen mit él át. Vannak olyan fogyatékoságok, amit jobban elfogad a társadalom, és van, amit stigmatizál. Pl. a halláskárosodás, a mai modern implantátumok által, teljesen észrevehetetlenné tehető, de a látássérültek is az elfogadottabb fogyatékoságok közé sorolhatók (Foucault, 2000). A gyógypedagógia a fogyatékoságot olyan tulajdonságnak vagy tulajdonságcsoporthoz írja le, ami alapján a gyermek gyógypedagógiai ellátást igényelhet. A fogyatékoság lehet egy tulajdonságterületre vonatkoztatott, vagy több tulajdonságra. Mivel a fogyatékoság ennyire szerteágazó és a társadalom önmagát a jogrendszeren keresztül szabályozza így elengedhetetlen, hogy a fogalom megjelenjen e területen is. Az 1998. évi XXVI. törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról, 4. § (a) bekezdésében ezt a meghatározást találjuk: Fogyatékos „az a személy, aki tartósan vagy véglegesen olyan érzékszervi, kommunikációs, fizikai, értelmi, pszicho szociális károsodással - illetve ezek bármilyen halmozódásával - él, amely a környezeti, társadalmi és egyéb jelentős akadályokkal kölcsönhatásban a hatékony és másokkal egyenlő társadalmi részvételt korlátozza vagy gátolja.” (XXVI. törvény, 1998 4§) Az FNO egy nemzetközi osztályozó rendszer, amit a WHO dolgozott ki: a funkcióképesség, fogyatékoság és egészség nemzetközi osztályozása, ami szintén megfogalmazza a fogyatékoság mibenlétét. A fogyatékoság FNO [5] szerinti értelmezése, a fogyatékoság egy gyűjtőfogalom, ami olyan sérüléseket jelent, amelyek különböző tevékenységeket megakadályoznak vagy korlátoznak. A fogyatékos egyén kontextuális (környezeti és személyes) viszonylatban negatív életminőséget él meg (FNO, 2004). A nemzetközi szervezetek jogvédő munkája révén a fogyatékoság kifejezés teljesen átfogalmódott és a magyar köznevelés bevezette a sajátos nevelési igényű gyermek vagy tanuló,

röviden SNI fogalmát. sajátos nevelési igényű gyermek, tanuló kifejezés használatát. Először az – 1993. évi LXXIX. törvényben jelenik meg, majd kiegészül a 2011. évi CXC. törvényben a kiemelt figyelmet igénylő gyermek fogalmával.

- a sajátos nevelési igényű gyermek, tanulók SNI
- a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő gyermek, tanuló BTMN
- a kiemelten tehetséges gyermek, tanuló (CXC,2011)
- a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvény bevezeti a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyermek vagy tanuló fogalmát (Gyermekvédelmi törvény.1997)

Sajátos nevelési igényű gyermek, tanuló (SNI): „az a különleges bánásmódot igénylő gyermek, tanuló, aki a szakértői bizottság szakértői véleménye alapján, mozgásszervi, érzékszervi, értelmi vagy beszéd fogyatékos, több fogyatékoság együttes előfordulása esetén halmozottan fogyatékos, autizmus spektrum zavarral vagy egyéb pszichés fejlődési zavarral (súlyos tanulási, figyelem vagy magatartásszabályozási zavarral) küzd.” (CXC,2011, 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet 5. § 1. b)

Ilyen különleges oktatási szükségletek lehetnek: érzelmi és magatartási nehézségek pl.: viselkedési zavarok, tanulási nehézségek pl.: diszlexia, diszgráfia, diszkalkulia, Autizmus spektrumzavarral élők. A Nemzeti Alaptanterv sajátos nevelési igényű gyermekekre készített kerettanterve különböző lehetőségeket biztosít a tanulók számára: hosszabb időszavakat, fogyatékosággal összeegyeztethető tartalmakat, követelményeket, alternatív kommunikációs módszereket és eszközöket, siket tanulóknak a magyar jelnyelv elsajátítását, beépítését az oktatásba (OH NAT, 2020). A témaköröket szintén a sajátos nevelési igényű tanulókhöz adaptálják, esetleg eltérő rendszerben értelmezik. A célok a pszichés funkciók fejlesztésére helyeződnek át, az alsóbb évfolyamokon lényeges a személyiség stabilizálása, egészséges énkép kialakítása (OH NAT, 2020).

2.2. A zene, mint fejlesztő eszköz

Fontos, hogy tisztázzuk, hogy a zene, a zenei aktivitások, a zenei tevékenységek, milyen pozitív hatásokat fejtenek ki a gyerekekre. Talán nem meglepő, hogy a cím felfejtésének kezdetét a zeneterápia vizsgálatával kezdjük. A Zeneterápiás Világkongresszus, Hamburgban 1996-ban, ilyen gondolatokat közölt önmagáról. Egy zeneterapeuta egy megtervezett metódus szerint használja a zenét vagy zenei elemeket (hang, ritmus, dallam, harmónia), hogy így elősegítse a kommunikációt, tanulást, érzelmek kifejezését, mobilizációt, szervezést, szerveződést. Ezek

mellett terápiás hatást váltson ki fizikai, emocionális, mentális, szociális és kognitív területeken. A zeneterápia célja az egyén lehetőségeinek feltérképezése, sérült funkcióinak helyreállítása. Tulajdonképpen az, hogy a zene segítségével a személy minőségileg jobb életet élhessen, jobb intrapszichés vagy interperszonális integrációt érhessen el a prevenció, rehabilitáció vagy kezelés következtében. Felhasználási területeit: kórházi osztályokon (fájdalom, szorongás enyhítésére), pszichiátrián (pszichiátriai betegségek kezelésére), addiktológián (önismeret és szociális képességek fejlesztésére), családsegítő központ, gyermekjóléti szakszolgálat, nevelőotthonok, lakóotthonok, napközi otthonok, bentlakásos intézmények, időskorúak szociális intézetei, mentálhigiénés szakszolgálat, nevelési tanácsadók, speciális iskolák és óvodák, iskolák és óvodák, fejlesztő központok, korai fejlesztő központok, hospice börtön és börtönpszichiátria, üzleti szféra színterei, magánpraxisban. Ez a felsorolás elég nagy spektrumot fed le, és magában foglalja a dolgozatom tárgykörébe tartozó iskolát is, de jópáréves pedagógiai tapasztalattal kimondhatom, hogy inkább a speciális oktatási intézményekre jellemző a zeneterápia.

Az iskolai keretek között a zene többféleképpen is vizsgálható, a nemzeti kerettanterv az identitástudat kialakítását és személyiségfejlődés segítségét, formálását nevezi meg az ének-zenei nevelés fontos momentumaként. Ki kell alakulnia a tanulók zenei anyanyelvének, hogy ez által hazájukhoz, nemzetükhöz értelmileg és érzelmileg egyaránt kötődjenek (OH NAT, 2020). Ebben a kontextusban is beszélhetünk a zenéről, mint fejlesztő eszközről, ami természetesen fejlesztőleg hat a sérült gyerekekre, de ennek a folyamatnak nem eszköze a zene, hanem célja. Cél a dalanyag, a zenei írás-olvasás, a dalokhoz kapcsolódó prozódia értelmezése, a dalok történelembe, vagy emocionális viszonyrendszerbe helyezése, vagy hangszerjáték, ha csak idiofon hangszerről is beszélünk.

A tárgyiasult eszköz, mint zene célja azonban a többoldalú fejlesztés, a kognitív kontrollfejlesztés, a regenerálás, rövid, intenzív, célzott foglalkozássorozat, nem célja a zenetanítás vagy a hangszeres képzés, nem kell, hogy a résztvevőnek zenei jártassága legyen. A zenének, mint eszköznek a kognitív területekre gyakorolt hatásmechanizmusát egyre inkább fedezik fel és használják a gyógypedagógiai fejlesztések eszköztárában (Varga, 2022). A kutatások a végrehajtott funkcióra gyakorolt zenei aktivitások kedvező hatását mutatták ki, ez egy komplex kognitív konstruktum, azaz egy, a kutatók által elfogadott absztrakt ötlet, kognitív folyamatok elemzésére. Ezért a konstruktumok gyakran elméleti kereteket biztosítanak a kutatáshoz, és nem feltétlenül közvetlenül megfigyelhetők vagy mérhetők, ez a célorientált viselkedés szabályozásáért felel. A figyelem fenntartását szabályozza, segít alkalmazkodni a környezet változásaihoz, az eltérítő tényezőket tolerálni, az esetleges viselkedési válaszok következményeit mérlegelni, a múlt tapasztalásait beépíteni és alkotni jövőt, ez az úgynevezett

célorientált viselkedésszabályozás. A tudomány főként három alapvető végrehajtó komponenset emel ki: a gátlást (kontroll) cél tekintetében nem releváns ingerek, viselkedési minták elnyomása, a munkamemóriát, az információ fenntartása, esetleges fejlesztése, a kognitív flexibilitást a mentális repertoár, vagy stratégiák közti rugalmas célorientált váltás lehetősége (Rohár-Marton, 2020). A gyógypedagógiában, a fejlődés-neurológiai rendellenességekhez használható a leginkább, mint az autizmus spektrum zavara, a figyelemzavaros hiperaktivitási zavar és a specifikus nyelvfejlődési zavar. A kognitív kontroll fókuszált gyakorlással fejleszthető a zeneterápiában, ez a folyamat újszerű, valamint költségkímélő, és nagy általánosságban alkalmazható. (Varga, 2022) Az észlelés, a figyelem, a tanulás, az emlékezés, és az auditív információ gyors feldolgozása csak néhány a pszichológiai folyamatok közül, amelyeket a zenei aktivitások, vagy a zenei befogadás, zenehallgatás stimulál, fejleszt (Varga, 2022). A zenei tevékenységek nagyon összetettek és sokoldalúak, sok különböző modalitás és magasabb rendű kognitív funkciók együttes működését feltételezik. A modalitás szó itt arra utal, hogy az információ vagy élmény hogyan jut el az emberi érzékszervekhez és hogyan érzékeljük vagy dolgozzuk fel azt. Például a modalitás lehet a látás, hallás, tapintás, ízlelés vagy szaglás. Ezek az érzékszervek különböző módon reagálnak az ingerekre, és az agyunk különböző módon dolgozza fel az ezekből érkező információkat. Ez azt jelenti, hogy a zenei tevékenységek részt vesznek a hallásban, de a látásban, az érzelmekben és egyéb kognitív folyamatokban is. Az általuk előidézett viselkedési, strukturális és funkcionális változásoknak hosszú időtartamú hatása lehet, ami napoktól akár évekig is terjedhet. A Cooper által hivatkozott tanulmány szerint ezek a változások egy nagyon széles skálán mozognak (Cooper, 2019).

A zenének a nagyfokú fejlesztő képességét a transzferhatás adja, ez tulajdonképpen annyit jelent, hogy a régebbi tanulási szituáció hat az újabbra. Igaz ez a zenei tevékenységekre, hogy a korábban tanultak hatással vannak a későbbiekre, de a nem zenei tevékenységekre is szintén igaz. A transzferhatás oka a jól behálózott agyi neutrális régiókban kereshető, ezek számos más kognitív és percepció-motoros képességet támogatnak. A zene az agyi plaszticitást serkentésére hatékony eszköz, a zenedarabok megfigyeléssel, szorgalmas tanulással, sok órányi gyakorlással sajátíthatók el. Az agyi idegpályák közt új kapcsolódások jönnek létre, vagy aktiválódnak, de meg is szűnnek régi pályák (Varga, 2022). Az agy a zene hatására képes morfológiailag átalakulni, még akár időskorban is, ezt számtalan tanulmánnyal alátámasztották már. Ilyen például az úgynevezett Mozart effektus (Janurik, 2008), ennél Mozart két zongoraszonátájának 10 perces hallgatása után végzett Stanford-Binet intelligenciaskála 4. kiadásában szereplő vizuális-térbeli feldolgozási képességeket mérő altesztjében pozitív rátával kaptak eredményeket. Igaz, hogy ennek szoros kötődését Mozart

zenéjéhez később cáfolták, de a cáfolat is kimutatta a direkt kapcsolatot a zene és a térbeli feldolgozás között, valamint a zenetanulás és a matematika között (Varga,2022). Több kutatás is vizsgálta és bizonyította, szignifikáns eredményekkel, a zenetanulás és a tanulmányi eredmények pozitív hatását (Janurik, 2008). A nemzetközi szakirodalom tanulmányai szerint még a zenehallgatás is hozzájárulhat a kognitív képességek és a motoros készségek fejlődéséhez. Ezért például az agysérülés utáni rehabilitációban, a Parkinson-kór és az Alzheimer-kór kezelésében is hasznos eszközként szolgálhat (Varga, 2022).

2.3 Kodály és az Orff koncepciójának összehasonlítása

Általánosságban

A korábbi fejezetben kifejtett kutatási eredmények csak akkor fejthetnek ki pozitív hatásokat, ha azokat beépítjük a mindennapi tanítás-tanulás folyamataiba. Mivel fent már megjelöltem azt a három zenei koncepciót, amelyet behatóbban kívánok vizsgálni, ezért íródott meg ez a fejezet is. Korban, és számos tekintetben szinoptikusnak kell tekintenünk Kodály és Orff munkásságát, ezért, támaszkodva a szakirodalmi előzményekre, e két koncepciót együtt vizsgálom át, összehasonlítva a kettőt. A Nemzeti alaptantervben a magyar ének-zene oktatás a Kodály koncepcióra épül, amely már több mint fél évszázada dönti el a gyermekek zenei nevelését országunkban, s alternatív zenepedagógiai irányzatok munkái nem tartoznak a mélyebben kutatott témák közé hazánkban (Szalai, 2022). Furcsamód a Kodályi koncepció jobban működik Japánban, mint hazánkban, de ennek okait, tantervi, módszertani megoldási lehetőségeit itt most nem tárgyaljuk. Mégis Orff koncepciója napjainkra egyre jobban feltárt területté válik, annak ellenére, hogy munkássága csak említés szintjén ismert, s zenepedagógiai elveinek alkalmazói pedig elenyészően kevesen vannak.

Kodály Zoltán, zeneszerző, zenetudós, népzene kutató, zenepedagógus, az MTA tagja, többszörös Kossuth-díjas. 1906-ban írt doktori disszertációja: A magyar népdal strófászerkezete címen jelent meg, ami már akkor mutatta a népzenevel kapcsolatos elhivatottságát (Arkánus,1989). Carl Orff szintén huszadik századi német zeneszerző volt, leginkább a Carmina Burana (1937) kantátájáról és Schulwerkéről ismert. Zeneszerzői pályafutása mellett Orff meghatározó módszert dolgozott ki a gyermekek zenei oktatásra, nevelésére, ami az úgynevezett Schulwerk kötetek anyagában öltött testet (Kugler, 2020), 2013). Ez a munka Németországban az 1920-as, 30-as években indult el Güntherschule. A koncepció eredetileg tánc- és tornatanárok képzésére készült, ennek alapját a ritmikai improvizációk adták. Dorothee Günther (1896–1975) mozgással kapcsolatos tananyagot állított össze, amihez Orff zenei szöveget komponált a tanórákra. A testhangszerek alkalmazása, is

valahonnan innen ered, hisz a Günther iskola nem rendelkezett hangszerekkel (csettintés, taps, combütés, dobbantás). A ritmus központú gondolkodás hozta később létre az Orff instrumentáriumot (Szalai, 2022). Orff koncepciójáról mindössze néhány feljegyzés maradt csupán fent, ezekre egyfajta orientációként tekinthetünk. Talán a legjelentősebb ilyen az 1962-es Torontói Egyetemen megrendezett Orff Schulwerk konferencia anyaga, ahol maga Orff beszél a munkájáról. A Schulwerk nem egyszerűsít a gyermek szintjére, pentaton hangkészletből indul ki, és a diatónia felé halad, kerüli a fogalmak idő előtti bevezetését, célzottan fejleszti, irányítja a gyermeki képzelőerőt a természet és a teremtés archetípusaira. A Schulwerk által a gyermek így kapcsolatba lép a rendező, nyugtató és gyógyító erőkkel. A kötetekben egyszerű művek vannak, de mégis mindegyik valódi jelentéstartalommal és önálló gondolatisággal rendelkezik. A gyermek fokozatosan halad a bordunktól a párhuzamos szerkesztésmódon át a domináns akkordokig, de a haladási sebesség függ a gyermek fogékonyságától, befogadóképességétől, figyelembe véve a zenei és a nyelvi készségeket egyaránt, nem alkot új szövegeket a darabokhoz, az improvizációkat leszámítva (Szalai, 2022).

A két munka sok tekintetben párhuzamos, de bizonyos területeken ellentétesen halad. Mindkettőjük meggyőződése volt, hogy a zenei anyanyelv korai, kisgyermekkorai elsajátítása kulcsfontosságú a zeneértő, művelt emberek nevelésében. Kodály azonban hozzáteszi, hogy a zenei nevelés a gyermek megszületése előtti kilenc hónappal kezdődik, és az általános iskolának kell mindenki számára elérhetővé tennie (Ittész-Somorjai, 1994). A két alkotó a kezdeti zenei anyag tekintetében is egyetért, hogy annak népzeneinek, gyermekdalnak kell lennie. Kodály a magyar népzene legősibb, legmélyebb rétegeiben látta ezt a dallamkincset, amit a magyar falu, klasszikus formában őrzött meg a történelmi múltból. Orff a német népzeneire és gyermekdalokra, mondókákra alapoz Németországban, de elvei külföldön is meghonosodtak, amihez véleményem szerint adaptálni kell az általa kidolgozott Schulwerk kötetek anyagát. Hiszen, ha csak a magyar dallamkincset nézzük, az sokkal gazdagabb, mint a német. Sőt sok esetben Orffnak más népek dallamait kellett használnia, ötfokú dallamok (Stipkovits, 2012). Mindketten a legegyszerűbb hangközökkel (szó-mi, kis terc), kis ámbitusú dallamokon keresztül kezdik az oktatást. Fokozatosan bővítik a hangkészletet a pentaton dallamokig. A pentaton dallamok nem tartalmazzák a félhanglépéseket melyek megformálása a gyerekek számára nehezebb (Stipkovits, 2012).

Eltérés azonban, hogy Kodály a vokalitásra helyezte a hangsúlyt, hiszen az mindig, és mindenki által elérhető. Ezért határozottan hirdette, hogy a magyar népdalok és mondókák tanítása a legmegfelelőbb út a zenei tudatosság fejlesztéséhez és a kulturált zenei ízlés kialakításához (Stipkovits, 2012). Kodály egyszólamú dallamokból, egyszerű kétszólamúság felé indul el. Orff inkább a hangszeresség felé gondolkodik, már a pentaton dallamok mellé

hangszerkíséretet ad, a legősibbet, az úgynevezett testhangszereket, ütőhangszereket. Mozgást, ritmust, és dallamot is inkább memorizáltatja. Kodály is használ ugyan furulyát, a népi kultúra nyomán, de mindig is azon a véleményen volt, hogy a hangszeresség szűkíti a „zene mindenkié” elvét (Ittész-Somorjai, 1994).

Orff elképzelése nem egy kidolgozott pedagógiai módszer mentén halad, ellentétben például Dalcroze vagy Kodály módszerével, hanem inkább egy megközelítésről, szisztémáról, filozófiáról beszélhetünk. Nem ad meghatározott tantervet, csupán alapelveket, melyeket megfelelő, magas művészi igénnyel kidolgozott gyakorlatokkal illusztrál (Schulwerk kötetek). Orff a zenepedagógusra bízta az oktatott diákok képességeihez adaptált metodika kivitelezését. Orff a módszerét használó zenetanáraitól elvárja, hogy saját tantervet dolgozzanak ki az alap gondolataira alapozottan, a gyermekek egyedi szükséglete a meghatározó (Andorka, 2013). Sokoldalú zenei, mozgási és más aktivitásokon keresztül akarja felszabadítani a személyiséget, annak is ősi, ösztönös részét, hogy a gyermek örömteli módon vegyen részt a muzsikálásban. A sajátos nevelési igényű tanulók a kutatások tapasztalata szerint épp a zenei képességekben maradnak el az átlagostól, így épp a zenélés örömét veszíthetik el, ha nem alkalmazkodunk a sajátos nevelési igényeikhez. Érdekes, hogy az Orff-i iskolaműveket már 1960-ban terápiás célokra alkalmazták a gyógypedagógia területén, Karl Hofmarksrichter, egy müncheni gyógypedagógus a siketekkel és hallássérültekkel dolgozott (Schumacher, 1999).

A Kodály-koncepcióban is jelentős szerephez jut az improvizáció, de ez a zenei anyanyelv oly mértékű elsajátítására épül, hogy azt szabad improvizatív formában is alkalmazni tudják, ez azonban sémák kialakulásához is vezethet. Szalai Tamás disszertációjában meglepő módon csak Szabó Helga, Kodály tanítványra hivatkozik, hogy mélyebben foglalkozik az improvizációval (Szalai, 2022), hiszen a Kodály-Ádám énekeskönyvekben is találunk erre számos példát. Szabó Helga is ezt követve készítette el, az Énekes improvizáció az iskolában címmel négy kötetes tankönyveit.

Ritmika, mozgás, hallásfejlesztés

Dolgozatom fontos területe a ritmus-és hallásfejlesztés, melynek specifikus áttekintése Kodály és Orff koncepciójában két forrásra támaszkodik. Kodály tekintetében Ádám Jenő-Kodály Zoltán énekeskönyv sorozatára 1-4-ig (Ádám Jenő-Kodály Zoltán: Énekes könyv Általános Iskola, 1. osztály, 2. osztály, 3. osztály, 4. osztály, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, (reprint) 1995) tankönyve, Orff esetén pedig a Music für Kinder első kötetére. Kijelenthető, hogy mindkettőjük kiemelt fontosságúnak tartja a ritmikát, számos fejlesztő feladatot, tankönyvet készítettek a fejlesztés támogatására. Kodály ezt kötött formában egyszerű ritmusoktól építkező

módon dolgozta ki, jól passzolva a hagyományos komolyzenéhez, de sok esetben nem a XX. század zenei igényeihez mérten, főképp az aszimmetrikus, sántító ritmika tekintetében. Orff hangszeres felfogása, az afrikai népzeneire épülő ritmusképletei éppen a kor igényeire válaszolnak. Kodálnál a ritmika szövegritmus ritmusnevekkel. A magyar népzenenek nem kifejezetten sajátja a sántító, aszimmetrikus lüktetés, de a magyar nyelv ritmusa viszont igen alkalmas erre, az Orff koncepciójára épülő beszédgyakorlatok, ritmusgyakorlatok alkalmazására, szótaghosszúságai miatt (Andorka, 2013). Orff a ritmikai improvizációt szorgalmazza, kezdetben testhangszeren, majd ütőhangszereken is. Orff schulwerkjében szereplő ritmuskíséretei általában osztinatóval vagy bordun-szólammal valósulnak meg (Stipkovits, 2012). Orffnál ez nem csak hagyományos értelemben vett improvizációt jelent, ez egy zenei alkotási folyamat szerves része. Lépései a matéria, vagy panelalkotás, leírt, de beépíthető mintapéldák játéka, memorizálása. Majd ezen panelek változtatása, egy saját zenei, vagy színpadi mű megalkotása (persze már professzionális szinten). Orff nem is beszél improvizációról, hanem spontán zenealkotásról, kompozíció létrehozásról (Kugler, 2012).

A ritmusérzék fejlesztése alapvető fontosságú feladata, célja az érzékelési készség formálása, a spontán mozgások koordinálása, harmonizálása. Kodály azért is hangsúlyozta fontosságát, mert az énekhang kifejlődése előtt, kialakítható a ritmus készség. Kodály oly mértékben támaszkodik a ritmusra, hogy énekkönyveiben az első két évfolyamon, csak ritmuskottát használ, harmadik évfolyamon egyszerűsített vonalrendszert vezet be, majd az év felétől az öt vonalas kottát.

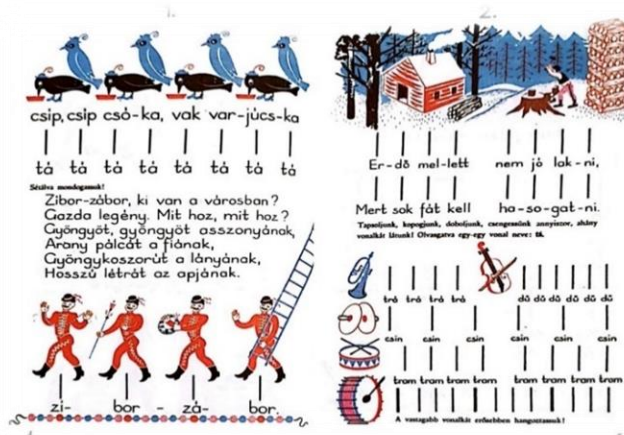
A ritmika több fogalmat olvaszt magába: egyenletes lüktetés, ritmusérték, ritmusképlet, ütemforma, ütemezési mód, ütemmutató, ütemvonal, záróvonal, ismétlőjel. Ezek elsajátítása utánzásból indul ki, amit testhangszerrel, hangszerrel adnak vissza a gyerekek. A ritmus, de a melodika területén is a készség fejlesztés három fázisból áll: felismerés, lejegyzés, jelről való reprodukálás. Ezen fázisok kölcsönösen visszahatnak egymásra. (Kis Jenőné, 1992) ez tulajdonképpen érinti az írás-olvasás kérdéskörét is.

Kodálnál a ritmikai és metrikai készségek fejlesztése, tevékenységeken keresztül megy végbe. A metrum tekintetében, ritmusmozgások, énekléshez mérő, ütemhangsúly kiemelése, ütemek felismerése hallás után található könyveiben. Ritmustudatosítás tekintetében, dalritmus ének nélkül, ritmizálás gyakorló névvel, különböző ritmus játékformákat (pl.: ritmus párbeszéd) találunk. Ritmus lejegyzését, rögzítését korongok kirakásával kezdi, majd ritmusírás, ütembehelyezés, dalfelismerés hangzó ritmusról, ritmusfelismerés kottáról. Alkotó jellegű feladatokat is közöl, mint a szövegritmizálás, ritmus kiegészítés, ritmikai variációalkotás, ritmuskíséret készítése dal mellé, ritmuslánc, ritmus rondó készítés. A Kodály – Ádám könyv már az első évfolyam első óráján használ ritmus értéket (1.ábra), amit menetelő katonákkal még

vizuálisan is megerősít. Az egyszerű jelek (álló egyenes) könnyen értelmezhető, a dal éneklése mellett hamar elsajátítható, értelmezhető.

1. ábra: Az első osztályos tankönyvi példa Kodály-Ádám tankönyvből

(Forrás: Ádám Jenő-Kodály Zoltán: Énekes könyv Általános Iskola, 1. osztály, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, (reprint) 1995. 4.o)

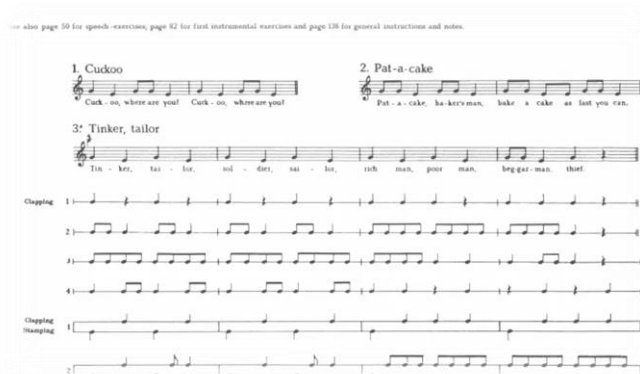

Orffnál a ritmika nagyban a mozgáshoz kötődik, egy ösztönös folyamat, így megpróbálja kikapcsolni a tudatosságot, a ritmikai (és zeneiből is) folyamatokból, úgy, hogy memorizáltatja a típus feladatait. Így építve ki egy hangzó „sablon” adatbázist. Használ kottát, már az első Schulwerk kötetében is, rögtön ötvonalas rendszerben.

Az első kötet első oldalán szerepel egy gyermekdal (2. ábra), amihez hat fajta, egyszerű nyolcad és negyed ritmusértékekből, szünetből álló kíséretet közöl, amit tapssal, illetve dobantással és tapssal szólaltathatunk meg.

2. ábra: Carl Orff Schulwerk példa

(Forrás: <https://www.scribd.com/document/397131437/Orff-Schulwerk-Music-for-Children-Pentatonic-1>)
(letöltés: 2024.01.20.)

De ezt a következő oldalon tovább fokozza (3. ábra) hangolt ütőhangszeres, osztinatókból álló kíséret-variációkkal (Andorka, 2013).

3. ábra: Carl Orff Schulwerk példa

(<https://www.scribd.com/document/397131437/Orff-Schulwerk-Music-for-Children-Pentatonic-1>) (letöltés: 2024.01.20.)

4. Bobby Shaftoe

a)

Bob-by Sha-ftoe's gone to sea, sil-ver buck-les at his knee. He'll come back and mar-ry me bon-ny Bob-by Sha-ftoe!

Clapping
Stamping
Alto Xylophone

b)

Bob-by Sha-ftoe's fat and fair, comb-ing down his yel-low hair. He's my love for ev-er-more, bon-ny Bob-by Sha-ftoe!

Wood block
Soprano Xylophone with wooden sticks
Alto Xylophone

Hallásfejlesztés területén a mérleg Kodály irányába billen el, Orff nem alkalmaz direkt hallásfejlesztést. Kodály és az Ő hagyományain alkotó tankönyvírók, szinte minden órai anyaghoz tisztán halló gyakorlatokat is hozzá illesztnek. Mindazonáltal meg kell jegyezni, hogy az eredeti Kodályi koncepció, heti öt, azaz mindennapos énekórát képzelt el, ez, amúgy az ötvenes évek táján működött is, de mára az óraszám heti kettő, bizonyos évfolyamokon pedig heti egy. Orff módszerében is fontos szerepet játszik a hallásfejlesztés. Carl Orff hangsúlyt fektetett a ritmusérzék fejlesztésére, amely magában foglalja a hallási képességek finomhangolását és fejlesztését is. Az Orff-módszerben alkalmazott tevékenységek, például ritmikus játékok, éneklés és hangszeres játék, hozzájárulnak a hallási érzék javításához, a ritmusérzék kialakításához és a hangok megkülönböztetésének képességéhez. Ezáltal az Orff-módszer nemcsak a zenei készségek fejlesztésére, hanem a hallási képességek javítására is összpontosít, ami nagyban hozzájárul a zenei és általános fejlődéshez (Kugler, 2012).

A mozgás, mint ritmikai tevékenység mindkét koncepcióban hangsúlyos, de Kodálynál a népi gyermekjátékok, s minden a gyermekek játékához kapcsolódó mozgás: tánc lépés, hajladozás, szökellés, lóbálás, favágás, kapálás, menetelés, gyalulás, reszelés, szögelés, fűrészelés. Ádám Jenő a tempó megteremtését a járásban, annak sebességében látja megvalósítani. Azonban negyedik osztálytól a mozgás eltűnik, helyére az elmélet kerül. Mindazonáltal zenei képzéshez illeszkedően Kodály a néptáncban látta leginkább a mozgás megvalósulását koncepciójában.

Orff a zene, a mozgás és a beszéd hármas egységében építi fel munkáját. Kezdeti éveiben kifejezetten mozgásos ritmikai gyakorlatokat használt (Kugler, 2012).

Összegezve, az állítás, hogy a Kodály és az Orff koncepció eltérő célokat tűz ki a gyermekek zenei nevelése terén, igaz. Mindazonáltal mindkét megközelítés az élményszerű zenei nevelést helyezi előtérbe, és ugyan azokból a módszertani elemekből indulnak ki, amelyek hangsúlyozzák a hangszeres játék és a mozgás fontosságát (Szatmári, 2022).

2.4 Hallásfejlesztés, Antal-Lundström Ilona zenei koncepciója, a fejlesztő zenepedagógia alapján

Antal-Lundström Ilona a fent tárgyalt két zeneszerzőtől korban, s bizonyos tekintetben szemléletében is eltávolodik, ezért őt külön kezelve tárgyalom. Mindazonáltal Antal Ilona saját hitvallása szerint fejlesztő zenepedagógiai munkásságát a Kodályi alapokra építette, s jómaga többször is hangoztatta, hogy a Kodályi koncepció a követendő példa a zenepedagógia számára. Ő a kezdetekben Magyarországon, majd Svédországban, Dániában fektette le zenepedagógiai koncepcióját, ami a későbbiekben, újra hazatérve „A hangok játéka” című tankönyvben és az ELTE-n 2006-ban kiadott, kommunikációt fejlesztő Látható hangok programon keresztül fejtett ki, számos szócikk mellett (Antal-Lundström, 2019). A hallásfejlesztés megjelenik több koncepcióban is, de Antal-Lundström Ilona munkásságában ez különösen hangsúlyozott, ezért fontosnak találtam külön is foglalkozni vele dolgozatomban.

Auditív észlelés összességében több részből adódik össze.

- Alakállandóság: Például ilyen az édesanya hangjának azonosítására való képesség.
- Háttérzaj azonosítás: Például az édesanya beszédének elkülönítése a zajokból.
- Differenciálás: Hang közötti különbség vagy azonosság felismerése.
- Irányok: A hangok térbeli azonosítása, (előtte- mögötte, jobbról-balról).
- Szerialitás: A hangok, zajok sor-sorozat sorrendjének azonosítása vagy reprodukciója (Magyar AIT/FST Egyesület, 2021).

A gyerekek igen korán találkoznak a hangok világával, már az anyaméh közvetíti számukra a külvilágot, ami kezdetben egy kellemes óvó fehérzaj, ami a családtagok hangjából, a környezet zajaiból áll. Már ott reagál a hangokra, kifejezi, hogy mi tetszik és mi nem, a gyermekek kommunikációs kapcsolatai ebből indulnak ki. Sokkszerű hatás, amikor a születés után kitisztul a fül, kinyílik a szem, tactilis érzékelés ezernyi újszerű üzenetet küld, amit fel kell dolgozni. Kulcsfontosságú, hogy a hangok sokfélesége ne kapcsoljon be egy természetes kizáró mechanizmust, ami a „süketfül” nevezetű jelenséget okozza, ami a finom hallás hiányát jelenti,

nagymértékben nehezítve a kommunikáció sokféle formáját. Ezért lényeges, hogy irányítani kell ezt a folyamatot, ami sajnos egy végtelenül esetleges, szubjektív rendszer, a tudatos fejlesztés hiányában. Kezdetben a szülőkön, a mindennap jelenlévő családtagok muzikalitásán, majd az óvónők, tanítók, ének-zene tanárok zenéhez, gyerekekhez való viszonyán alapul. A hallható világot a hallás útján ismerhetjük meg, hogy a hangnak van ereje, magassága színe, iránya és távolsága. A zenei hallás egy finom különbségeket, hangok közötti kapcsolatokat érzékelő rendszer, aminél a jó adottságok mellett fontos, hogy készségszintű gyakorlottság megvalósulhasson. A hallásfejlesztés során foglalkozni kell a hang fizikai tulajdonságaival, mint hangmagasság, hangterjedelem, hangerő, és hangszín, de megkülönböztetünk egyszerű és összetett hanghatásokat is. Egyszerű hanghatás a hangmagasság, a dinamika és a hangszín. Összetett hanghatás pedig a ritmus, a tempó, és a harmónia. A kutatások így írják le a gyermek zenei készségeinek fokozatos fejlődését.

0-1 év Reagál a hanghatásokra.

0-2 1-2 év Spontán zenei játék a hangelemekkel.

0-3 2-3 év Zenei motívumokat képez ismert dalokból.

0-4 3-4 év Megérti a dallam folyamatát. Az abszolút hallás érzéke kifejleszthető.

0-5 4-5 év A hangmagasság, ritmus, szünet megkülönböztetése, sorba rendezése.

0-6 5-6 év A hangos-halk hangok megkülönböztetése, a hasonló, különböző felépítés fogalma a zenében.

0-7 6-7 év Kifejlett képesség a dallam és a zenei történések követésére.

0-8 7-8 év A konsonáns-disszonáns akkordok megkülönböztetésének képessége.

0-9 8-9 év Kifejlett ritmikai képesség, tudatos időarány-érzék a ritmusban.

0-10 8 9-10 év Dallami, ritmikai többszólamúság, kadencia, formaérzék kifejlődik. A zenei kódrendszer kialakul, a muzsikálásban alkalmazásra kerül.

0-11 10-12 év A harmóniai érzék és a zenei egységek megértése tovább fejlődik.

0-12 12-17 év A zenére való kognitív és érzelmi reagálások értékelő elemzése. Az értékelés kialakulása a zene értelmi és érzelmi hatásának terén (Antal-Lundström, 2016).

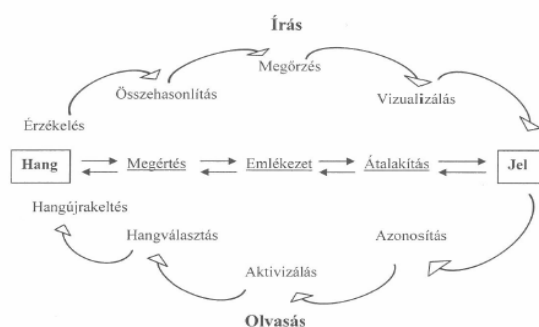
Könnyű belátni, hogy ezek a tulajdonságok nagyon nagy hatással vannak a beszédhang képzésére, megértésére is, sőt az olvasásra és írásra is, ez az úgynevezett differenciált hallás képessége (Antal-Lundström, 2019). A hangok tulajdonságai, azok megértése és érzékelési képessége a nyelv tanulásának, s így az oktatásának is nagyon fontos része. Ezeket játékosan, tudatosan felépített módon ki lehet fejleszteni hallási és hangképzési gyakorlatok segítségével, ezt már az óvodáskorban el kell kezdeni. Ez később javítja a hangmegértés és az írás-olvasási képesség szintjét az alsó tagozatos osztályfokon (Antal-Lundström, 2019). Az emberi hang zeneisége 10 éves kor előtt rögzül. A nyelv zenéje nehezen vagy egyáltalán nem

megváltoztatható a későbbiek során. A nyelvtanulás és a nyelv zenéje szorosan összefügg, ez a folyamat, ami a korai gyermekévekhez kötődik, a tulajdonképpeni anyanyelv létrejötte. Antal-Lundström Ilona már 1996-ban (Antal-Lundström: A zene ajándéka, 1996) leírja, hogy a hangok és jelek kapcsolata 3 és 7 év között fejlődik ki, a diszlexia ehhez a tanulási folyamathoz vezethető vissza (Antal-Lundström, 2019). 2 és 7 éves kor között a legeredményesebb a hallás kifejlesztése. A gyermekek a fülükkel fogadják be a hanghatásokat, amihez ki kell épülnie egy tudatos kapcsolatnak a hangot érzékelő szerv és az agy megfelelő központja között. Ez regisztrálja a hanghatásokat, azok változásait. Az akusztikus kommunikációs képességünk nagy részben attól függ, hogy a hangérzékelés fejlődése megfelelő időben bekövetkezik-e, vagy sem. Később, az alsótagozaton se legfőképpen az első évfolyamon lényeges a hangok, ritmusok jelekkel kódolása, majd a jelek visszaalakítása hangokká és ritmusokká.

A zenei jelek lényegesen egyszerűbbek a betűk szavakká, mondatokká formálódó rendszerénél, ahol szintén a hallott szavak kódolása, dekódolása történik, ezért rendkívül alkalmasak e folyamatok gyakorlására. Tehát az akusztikus fejlesztés az írás-olvasás fejlesztéséhez vezet (4. ábra), ahogy ezt az idézett ábra is mutatja (Antal-Lundström, 2019).

4. ábra: A hang-jel kapcsolat folyamat ábrája

(Forrás: Antal-Lundström Ilona (2019): tanítói kézikönyv nt-98710 – a hangok játéka. ének-zene 1-2., Eszterházy Károly Egyetem – OFI, 2019 <https://www.tankonyvkatalogus.hu/site/kiadvany/OH-SNE-ENZ01T> (letöltés: 2024.01.12.) 9.o

A zenei, akusztikus fejlesztésnek, ami befogadó gyakorlatokkal indul, kiindulópontja a neutrális hang, szövegi és nyelvi tartalmat nem hordozó hangkép. A későbbiekben fontosnak tartom Antal-Lundström Ilona tankönyvcsaládjának bemutatását is.

3. Alkalmazott módszerek

A bevezető során négy kutatási kérdést fogalmaztam meg, melyekre a választ kettős kutatási struktúrával igyekszem megválaszolni. Az első kérdésre kvalitatív kutatással kívánok választ adni. Megvizsgálom és bemutatom, hogy a jelenleg használt 2020-as Nemzeti Alaptantervhez készített Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet támogatta sajátos nevelési igényű gyerekek számára írt ének-zene tankönyvcsaládban hogyan jelennek meg a hallásfejlesztés és a ritmusérzék fejlesztésének lehetőségei. S mivel jelenleg az Antal-Ludström Ilona készítette Hangok játéka könyvcsalád az egyetlen ilyen, így ezt vizsgálom meg: A hangok játéka, ének-zene 1-2 (2018), A hangok varázs, ének-zene 3 (2020), A hangok muzsikája, ének-zene 4 (2021). Természetesen vannak még más tankönyvcsaládok is, de ezek használata esetleges, sokszor a szülők hozzájárulásán múlik, hogy a pedagógusok használják, használhatják őket.

Az utolsó három kérdésre pedig, kvantitatív módon, egy célzott kérdőívvel keresem a választ.

1. Az alsó tagozatos munkamentben dolgozó pedagógusok használják-e, ha igen mely formáit és milyen módon a zenei aktivitásokat az ének-zene órákon és azokon kívül?
2. Ismerik és alkalmazzák-e az alternatív zenepedagógiai koncepciókat?
3. Használják-e a Antal-Lundström Ilona sajátos nevelési igényű gyerekek számára írt tankönyvcsaládját az alsótagozaton?

A kutatásban vizsgáltak köre: az óvodában, az alsó tagozaton oktató pedagógusok, valamint a gyógypedagógusok. Az anyaggyűjtés Google kérdőíven történik, amit a Facebook közösségi hálózaton keresztül osztok meg. A kapott eredményeket excel és spss programok segítségével dolgozom fel, reprezentálom diagramokkal. A kérdőívet az 3. számú mellékletben közlöm.

3.1 Kvalitatív vizsgálat Antal-Lundström Ilona tankönyvcsalád bemutatása

Jelenleg a OFI által támogatott módon Antal-Lundström Ilona hangok játéka tankönyv család érhető el a sajátos nevelési igényű gyerekek számára, ezért ennek bemutatását végzem el a kutatási célokhoz és kérdéskörökhöz kapcsolódóan. Általánosan vizsgálódva a következők mondhatók el a könyvekről.

A hangok játéka, ének-zene 1-2

A kötet sok vizuális megerősítéssel felépített mű, ami sajátos nevelési igényű gyerekek számára íródott. A tankönyv alapja egy az ELTE-n 2006-ban kiadott, kommunikációt fejlesztő Látható hangok címen futó program, amely Svédországban, Dániában és Magyarországon is megjelent és szakmai tapasztalatokkal rendelkezünk vele kapcsolatosan (Janurik-Antal-Lundström-Józsa, 2018). A könyv a kodályi pedagógiai elvekre épül a szerzők bevezetője szerint, annak gyakorlati megvalósításának didaktikai elemzését mutatja be az óvodai zenei-esztétikai neveléstől kezdve. A kötetben ezeket a piktogramokat alkalmazzák (5. ábra), utalva az elvárt tevékenységre a feladat mellett, amelyek többek között éppen a ritmika, a mozgás, a zenehallgatás.

5. ábra: A tankönyv elvárt tevékenységeinek piktogramjai

(Forrás: Antal-Ludström Ilona (2018): *A hangok játéka, Ének-zene 1-2, Oktatási Hivatal (Eszterházy Károly Egyetem)* <https://www.tankonyvkatalogus.hu/site/kiadvany/OH-SNE-ENZ01T> (letöltés: 2024.01.12.) 3.o

A tankönyv három fő részre tagolódik: a hallható világ, a látható dallam, az elrejtett zene. Ezek a részek szorosan kapcsolódnak Antal-Lundström Ilona zenei kommunikációs metodikájához.

A hallható világ feladatai hallást fejlesztenek, a környezet hangjainak tematikus bemutatásával (6. ábra), állatok hangja, épített környezet hangjai, természet hangjai, hangszerrel való analógiás összehasonlításával rendszerezik, finomítják a gyerekek hallását.

6. ábra: Hallásfejlesztési feladatok a tankönyvből

(Forrás: Antal-Ludström Ilona (2018): *A hangok játéka, Ének-zene 1-2, Oktatási Hivatal (Eszterházy Károly Egyetem)* <https://www.tankonyvkatalogus.hu/site/kiadvany/OH-SNE-ENZ01T> (letöltés: 2024.01.12.) 6.o

Majd a hangok tulajdonságai kerülnek kibontásra, mint hangmagasság (magas és mély hangok), hangerő (erős és gyenge hangok), a hangok időbelisége (hosszú és rövid hangok). Minden órához kapcsolódik egy dal is, ami csak szövegben jelenik meg. A ritmust, a zenei dinamikát pontokkal vezeti be, az időbeliséget, azaz a ritmust már ritmikai jelek használatával (ti-ti, tá), ezt az első rész végén kezdi tudatosítani, ami már összetett hanghatás, itt jelenik meg a tempó is.

A látható dallam a zenei írás-olvasás, vagyis a zene jelle alakításával, dekódolásával foglalkozik. S már az első órán bevezeti a szolmizációs hangokat is, 'szó'-'mi' lépéssel. Követi Kodályt, hogy vonalrendszerbe helyezi a hangokat, s Ő is csak fokozatosan vezeti be az öt vonalat, ahogy a mester, kezdetben hármat. Továbbá a szolmizációt kézjelekkel segíti. Megjelenik egyfajta ütemjelzés is. Azonban míg Kodály az ötvonal előkészítését egy félévre teszi, addig Antal-Lundström már a rákövetkező órán bevezeti az egyszerű ütemmutatót, és az ötvonalas rendszert is. Majd a szünet fogalmát. Valamint színjelölést is használ a szolmizáció megerősítésére. Kettőnegyedes lüktetésű dalokat és ritmuskíséreteket, gyakorlatokat használ. Az egyes dalok kottaképei mellé már ritmusértékekkel lejegyzett kíséreteket is közöl rajzosan megadva, megmutatja, hogy elképzelése szerint milyen hangszeren kellene azt megszólaltatni. Elővázolt kottairó, színező feladatok (7. ábra) is bekerültek a könyvbe, ami a finommotorikával még küszködő gyerekeket is könnyen bevonhatóvá teszi. Ez kifejezetten jó sérült gyermekek számára.

7. ábra: Egy példa az elővázolt kottairó, színező feladatról

(Forrás: Antal-Ludström Ilona (2018): *A hangok játéka, Ének-zene 1-2, Oktatási Hivatal (Eszterházy Károly Egyetem)* <https://www.tankonyvkatalogus.hu/site/kiadvany/OH-SNE-ENZ01T> (letöltés: 2024.01.12.) 35.o

3. A kotta vonalaira beköltöztetjük a hangokat a helyükre. Öt vonalunk van, hogy több hangnak is legyen helye. Jelöljük a ritmust is. Így bármilyen dallamot lejegyezhetünk és elénekelhetünk. Színezzétek kékre vagy sárgára az énekelt hangok jelét! Nézzétek meg a kottát a 39. munkalapon!

4. Énekeljétek el a dalt szöveggel és szolmizálva! Milyen hangok alkotják? Figyeljétek meg a kottát! Láthatjátok, hogy a hangok szára lefelé is állhat, ha nincs elég helyük.

Én kis kertem kerteltem

Én kis ker - tet ker - tel - tem, ba - zsá - ró - zsát ül - tet - tem.
Szél, szél fúj - do - gál - ja, e - só, e - só ve - re - ge - ti, hű!

5. Énekeljétek el az órai dalokat! Közben hajlidozzatok egyenletesen, mintha a szél fújna a virágokat! Utánozzátok a szél és az eső hangját a dal közben csoportokban!

Később ritmust másoltat. Bevezeti a félkottát is, a ti-ti és a tá mellé, de nem tudatosítja. Fokozatosan bővíti a hangkészletet a pentaton hangsorig. Karácsonyra eljut a háromnegyedes lüktetéshez is. A kezdő szolmizáció hang megadása mellett D-dúr hangnemet kezd használni a dalok leírásában, ezt nem készítetteti elő, nem is tudatosítja.

A következő rész „Az elrejtett zene” címet viseli, ami a kottaképről való daltanulásra helyezi a hangsúlyt, ez a hallás utáni daltanulásból kiindulva azonosítja a zenei írásképpen rögzített éneket, majd ezt megfordítva a kottaképből olvassa, kódolja ki a dalt (8. ábra). Ez a rész már tulajdonképpen a második évfolyam anyaga.

8. ábra: Dekódolás szolmizációs hangról, jelekről

(Forrás: Antal-Ludström Ilona(2018): *A hangok játéka, Ének-zene 1-2, Oktatási Hivatal (Eszterházy Károly Egyetem)* <https://www.tankonyvkatalogus.hu/site/kiadvany/OH-SNE-ENZ01T> (letöltés: 2024.01.12.) 79.o

3. Énekeljétek és játsszátok el a dalt!

Elvesztettem zsebkendőmet

1. El - vesz - tet - tem zseb - ken - dó - met, Szi - dott a - nyám ér - te.
 2. Annak, aki visszaadja, Csókot adok érte.
 3. Szabad péntek, szabad szombat, Szabad szappanozni.
 4. Szabad az én galambomnak Egy pár csókot adni.

4. Két ismert játékdalt kottázva láthattok. Felismeritek őket?

szó lá szó mi szó szó lá szó mi |
 mi ré dó ré mi ré dó ré |

**5. Másoljátok le a megadott ritmust kétszer! Tapsoljátok a dalokhoz!
 A ritmust üthetitek több felületen: asztalon, a lábatokon vagy összeütve a tenyereteket.**

79

Még mindig a pentaton hangkészletben maradván, kottakép tekintetében olvas az ötvonalas rendszerből, de ritmuskottába lejegyzett szolmizáció hangokból is. Megjelenik a szolmizáció hangok rögzítése az öt vonalás rendszerben is. Az alsó 'szó' és 'lá' is bevezetésre kerül, valamint a F-dúr lejegyzés. Dalok tekintetében a népdalok válnak dominánssá a népi gyermekjátékokkal szemben, már a négynegyedes lüktetés is megjelenik. Ritmika tekintetében már hangsúlyeltolódást is találunk (szinkópa).

Ritmikai szempontból, ahogy azt végig le is jegyeztem, fokozatos bővülés látható, a dalok, gyakorlatok tapsolásával, majd ritmusértékek azonosításával, jelek bevezetésével indul. Majd megjelennek a ritmus osztatók, egy majd kétszólamú ritmusgyakorlatok. Taps, mint a testzene rész szinte minden órán megjelenik, igaz más test hangszer nem, azonban hangszerhasználati ajánlások szerepelnek, tikfa, cintányér, triangulum. A tankönyv számos igényes zenehallgatási anyagot közöl az órák tananyagához, dalaihoz kapcsolódóan. A könyv

játékgyűjteménnyel és a dalok betűrendes jegyzékével zárul. A tankönyvet mellékletekkel is ellátta a szerző, amelyek óráról-óra, vizuális, munkáltató feladatokkal segítik az ismeretek elsajátítását. Kis kártya készletet is kapunk, ami dinamikai, ritmusértéke jeleket ábrázol, szintén a tanulás játékos támogatására.

Hangok játéka, ének-zene 3

A harmadik évfolyamnak íródott kötet az évszakok szerint tagozódik: az őszi játékos hangjai, a tél békés hangjai, a tavaszi zsongás hangjai, a nyári vidám hangjai, majd dalok hallás utáni tanításhoz, játékleírásokat tartalmaz, s végül a dalok jegyzékét. A könyv felépítése azonos struktúrát mutat az első-második évfolyamra írt könyvhöz viszonyítva. A bevezetőből a segítő piktogramok közül eltűnik a rajzolás, a munkalapon történő munka és a hangfelvétel (9. ábra). Ez a könyv sok tekintetben szintetizálja a korábbi évfolyamok ismereteit.

9. ábra: A harmadik évfolyam elvárt tevékenységeinek piktogramja

(Forrás: Antal-Ludström Ilona (2018): *A hangok varázsa, Ének-zene 3, Oktatási Hivatal (Eszterházy Károly Egyetem)* <https://www.tankonyvkatalogus.hu/site/kiadvany/OH-SNE-ENZ03T> (letöltés: 2024.01.12.) 3.o

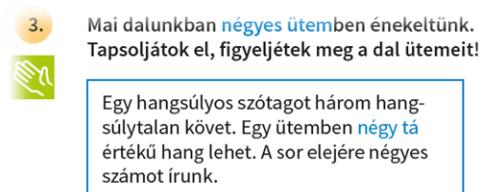

A könyv bevezetőjében olvashatjuk, hogy az év során emberekről: a családról, rokonokról és a barátokról tanulnak majd a gyerekek, valamint a régebbi dalokat is újra elénekelhetik majd, és a hangszeres művek milyen varázslatra képesek a hangok segítségével. Továbbá megismerik a hétfokú skálát (Antal-Ludström, 2018). Itt tudatosítja a 2/4-es ütem fogalmát, amit már két éve használ. Ugyanígy tesz a félértékű hanggal is, de a 'tá' és a 'titi' megfeleltetésével is.

A szabályokat, definíciókat pontozott, majd folytonos kék keretben közli (10. ábra).

10. ábra: Fogalom kiemelés kék keretben

(Antal-Ludström Ilona (2018): *A hangok varázsa, Ének-zene 3, Oktatási Hivatal (Eszterházy Károly Egyetem)* <https://www.tankonyvkatalogus.hu/site/kiadvany/OH-SNE-ENZ03T> (letöltés: 2024.01.12.) 14.o

14

Az ötfokúságból indul ki, és csak év végére építi ki a diatonikus hangkészletet, a 'fá' és a 'ti' szolmizációs hangok bevezetésével, amiket a korábbiakhoz mértén kéz- és színjellel is ellát. A már tanult hangok gyakorlását nagyszámú feladatokkal gyakoroltatja. Kézjel-hang, kottafej-hang (színnel megerősítve) kapcsolatokat gyakorolja, s ezt ritmusérték-ritmus hangoztatás viszonylatában is elvégzi. Bevezeti az ismétlő jel fogalmát. A dalok tartalmi mondanivalója már egyre inkább komolyabb, a népi gyermekjátékokról áthelyeződik a hangsúly a népdalokra. A sajátos nevelési igényhez alkalmazkodva a többségi ének-zene tankönyvekhez képest sokkal nagyobb dalanyagot használ. A hallásfejlesztés mellett a felismerés, hangoztatás, lejegyzés válik dominánssabbá. Több reprodukció általi daltanulás került a könyvbe.

Hangok muzsikája, ének-zene 4

A könyvet az évszakok, s a hozzájuk kapcsolódó ünnepek strukturálják, így az első fejezet az őszi ritmusok, a második a téli dallamok, a harmadik a tavaszi harmóniák, s a negyedik a nyári munka címet kapta. Ezekhez kapcsolódnak még játékleírások, a könyvben szereplő új dalok listája, a zeneművek listája és végül közli a szerző a felhasznált irodalmi jegyzéket. Az egyes órák hasonlóan épülnek fel a korábbi évek tankönyveihez képest: új dal, hozzákapcsolódó háttér információval, dalami, ritmikai nehezebb momentumok gyakorlásával, ismétléssel, amivel általában valamilyen részterületet gyakorol.

Az első kötethez képest sokkalta több információt (11. ábra) kapunk, a dalok kulturális, történelmi, néprajzi háttéréről.

11. ábra: Példa a háttér információk közlésére

(Forrás: Antal-Lundström Ilona, Fabényi Réka: *Hangok muzsikája, ének-zene 4*, Oktatási Hivatal (Eszterházy Károly Egyetem) <https://www.tankonyvkatologus.hu/site/kiadvany/OH-SNE-ENZ04T> (letöltés: 2024.01.13.) 7.o

Szüret idején

Szolmizációs gyakorlatok

Kék selyemkendő
Sötétes az erdő

A gyümölcsök mind megértek már. Az őszi legfontosabb eseménye a kertben és a szőlőhegyen a szüret. Hallgassatok meg ti is néhány kedvelt szüreti dalt, és az elsőt tanuljátok is meg!

A könyv zenei forma ismereteket is közöl, elemezi a népdalokat, bevezeti és sok példával vizsgálja a dalstílusokat. Meghatározza a régi stílusú és új stílusú népdal fogalmát. Műfaj kitekintést és zenetörténeti ismereteket ad, mint például Pjotr Iljics Csajkovszkij Diótörő című balettjét (12. ábra), vagy a Pomádé király új ruhája című meseoperát. Megtanítja a himnuszt. Tudatosítja a nyolcad szünetet.

12. ábra: Csajkovszkij Diótörő a tankönyvben

(Forrás: Antal-Lundström Ilona, Fabényi Réka: *Hangok muzsikája, ének-zene 4, Oktatási Hivatal (Eszterházy Károly Egyetem)* <https://www.tankonyvkatalogus.hu/site/kiadvany/OH-SNE-ENZ04T> (letöltés: 2024.01.13.) 22.o

A hideg téli estéken ma az emberek fonó helyett inkább színházba mennek, ahol szavakkal előadható darabok mellett zenével és tánccal elmesélt hosszabb történeteket is láthatunk.

1.

A **Diótörő** mesebalett egy zenés táncjáték. A népes család karácsonyi ünnepe után egy kislány álmában életre kel a diótörő báb. Kettejük történetét láthatjuk a színpadon, ahol mindent mozdulatokkal, tánccal és zenével mesélnek el, szavak nélkül is érthetően. Az orosz zeneszerző, **Pjotr Iljics Csajkovszkij** írta a balett zenéjét, ami táncok sorozatából áll, és legismertebb részlete a **Virágkeringő**. Hallgassátok meg!

A harmadik és a negyedik évfolyam számára készült könyvekhez munkafüzet is készült, ami segíti a tankönyv ismereteinek elmélyítését, többszörös megerősítését. Sok tekintetben a hagyományos füzetben való munka a sajátos nevelési igényű gyerekek számára nehézkes, nehezen kivitelezhető, ennek oka sok esetben a téri orientáció hiányából fakad. Ezekben a jól strukturált munkafüzetekben (13. ábra) élményszerű tevékenységek kivitelezhetők. Átlátható világos szerkezetűek, sok időt hagy a gyakorlásra, a tananyag, ahogy a könyvben is lassú fokozatokban halad, például az ütemmutatók nem tört számmal jelöltek.

13. ábra: Harmadik évfolyamos munkafüzeti példa

(Forrás: Antal-Lundström Ilona: *A hangok varázsa, Ének-zene munkafüzet 3., Oktatási Hivatal, 2019* <https://www.tankonyvkatalogus.hu/site/kiadvany/OH-SNE-ENZ03M> (letöltés: 2023.12.23.) 5.o

2.

Emlékszel a **szünet** írott jelére? Írd le a fenti dal első négy ütemét!

Az alternatívitás és a didaktikai szemléltetés jegyében sokszor használja a kört, félkört az időbeliség kifejezésére, vagy méretük változtatásával a dinamika ábrázolására. A következő példában (14. ábra) a szolmizációs színeknek megfelelően színezett hangjegyek teljes mértékben visszaadják a dal egészét.

14. ábra: Példa egy alternatív dal lejegyzésre

(Forrás: Antal-Lundström Ilona, Fabényi Réka: *A hangok muzsikája - Ének-zene munkafüzet 4.*, 2021

<https://www.tankonyvkatalogus.hu/site/kiadvany/OH-SNE-ENZ04M> (letöltés:2023.12.23.) 19.o

Enekeljétek el a **Most viszik, most viszik Danikáné lányát** kezdetű dalt színeskotta segítségével! Ha megtanultátok, játsszátok is el a dalos játékot hangszeres kísérettel!

Milyen párosító dalokat tanultatok még színeskottából? Játsszátok el őket!

Ritmika

A metrum tekintetében ugyanazokat mondhatom el, mint korábban Kodály Zoltán tankönyve esetén, ritmusmozgások, énekléshez mérő, ütemhangsúly kiemelése, ütemek felismerése hallás után található könyvekben. Ritmustudatosítás tekintetében, dalritmus ének nélkül, ritmizálás gyakorló névvel, különböző ritmus játékformákat (pl.: ritmus párbeszéd) találunk. Ritmus lejegyzését, rögzítését színezéssel, színes foltokkal kezdi, majd ritmusírás, ütembehelyezés, dalfelismerés hangzó ritmusról, ritmusfelismerés kottáról. Alkotó jellegű feladatokat is közöl, mit a szövegritmizálás, ritmus kiegészítés, ritmikai variációalkotás, ritmus kíséret készítése dal mellé, ritmus lánc, ritmus rondókészítés. Ritmikai fejlesztés mind a négy évfolyamon, minden leckében megjelenik, ezt piktogramok is jelzik. Az egyszerű mérőtől, a szöveg, a dallam ritmusának reprodukálásától, a ritmikai improvizációkig. Ezek hangoztatása megtörténik testhangszerekkel, idiofon hangszerekkel és mozgással. Az első-második évfolyamon a következő ritmikai feladatok szerepelnek:

- névtapsolás
- szövegritmus tapsolás
- mérőütés hangszerekkel is (dob, triangulum, cintányér)
- állathangok utánzás ritmushangszerekkel
- menetelés tapssal, hangszerekkel

- ritmusjelről ritmushangoztatás, reprodukálás
- ismert dalok képével kezdősor ritmusának azonosítása
- kétcsoportos ritmus taps
- ismert dal ritmusának beírása szolmizációs kottába
- dalhoz kíséret tapsolása, hangszeres hangoztatása, szabad befejezése
- dalhoz önálló kíséret alkotása

Harmadik évfolyamon:

- dal azonosítás ritmusról
- tá=titi= negyed szünet
- kétcsoportos ritmus reprodukálás hangszerekkel
- ritmus összehasonlítás írott kottaképben
- négynegyedes ütem hangsúlyos és hangsúlytalan hangjai
- dal kíséret ritmus kotta alapján
- ismétlő jel bevezetése
- ritmuszenekar alkotása

Negyedik évfolyamon:

- dal ritmusának megszólaltatás a xilofonon, metalofonon, dobon, csengőn, triangulumon
- belső éneklés, hozzá ritmus taps, majd két csoportban éneklés és ritmustaps
- nyolcad szünet, pontozott félkotta
- ritmus osztinato tapsolása dalhoz
- írott ütem hangoztatása tárgyakon
- ritmusösszehasonlítás kottaképben
- ritmusérték összefoglalás, kettőnegyedes, négynegyedes, háromnegyedes ütemek

Hallásfejlesztés

A hallásfejlesztés esetén Antal-Lundström Ilona koncepciójának fundamentális eleméről beszélünk, ami egyúttal tankönyvei alappillére is. A fent ismertetett elmélet, a hang észlelésének a tudatosítása a hangok tulajdonságának megfigyelése, a hang kommunikáció fejlesztése, a hang-jel kapcsolat erősítése a célja. Ez az első két évfolyamra íródott könyvben gazdag zenei anyaggal megvalósul a hallható világ című fejezetben: különböző állatok, természet hangjai, a munkavégzés hangjainak megfigyelésével. A hangdimenzióknál pedig a rövid vagy hosszú, halk és hangos hang megfigyelésével. Jel és a hang azonosításnál, bevezeti a ritmusértékeket és dalok szövegeivel, azok ritmusával azonosítja. Szomorúság és vidámság,

a hangulat, érzelmi állapot zenei elemeit azonosítja, s így a hang kommunikáció összefüggéseit erősíti. Amíg a gyermekek aktívan figyelik és feldolgozzák az auditív információkat, beleértve az akusztikus adatokat, az állatok kommunikációját, a természeti és zenei hangokat, a hallgatási tudatosságuk és a hangok jellemzőinek megértése fokozatosan kialakul. Ennek eredményeként egyre jobban megértik a körülöttük lévő hangi környezetet, és könnyebben tájékozódnak benne. A munkalapok feladatai ezeket a hangjellemzőket szisztematikusan dolgozzák fel (15.ábra), figyelembe véve a gyermekek életkori sajátosságait, és vizualizációs eszközök segítségével vezetik be őket (Antal-Lundström, 2019).

15. ábra: Tankönyvi példa az auditív megfigyelésre

(Forrás: Antal-Ludström Ilona (2018): *A hangok játéka, Ének-zene 1-2, Oktatási Hivatal (Eszterházy Károly Egyetem)* <https://www.tankonyvkatalogus.hu/site/kiadvany/OH-SNE-ENZ01T> (letöltés: 2024.01.12.) 79.o

2. Látható és láthatatlan hangok

Hinta, palinta
Fehér liliomszál

Magas és mély hang

- Figyeljétek meg a környezet hangjait!
Mutassátok az irányt, a távolságot, a magasságot!
- Milyen a háziállatok hangja? Hogyan kiált az indián?
Figyeljétek meg, hogyan lehet lerajzolni a hangokat!
- Tanuljátok meg a dalt! Tapsoljatok hozzá!

Köves udvar, piros ház
Kő-ves ud-var, pi-ros ház.
Meg-jött mind a kis-bá-rány.
Csak Lin-ka hi-ány-zik,
az er-dő-ben jár.

3.2 Gyógypedagógiai vonatkozások, azaz hogyan erősíti a tankönyvcsalád a sajátos nevelési igényű gyerekek tanulását, következtetések

Talán a legszembetűnőbb ebből a szempontból a tankönyv gazdag dalanyaga, igaz ez elmondható Kodály-Ádám könyvről is, de az nem támogatott, használt manapság, és ott a sok dal az eredeti koncepció mindennapos ének-zene órára tervezett. A sajátos nevelési igényű gyerekek számára a nemzeti kerettanterv szerényebb követelményeket támaszt, célként sokkal inkább a zene szeretete kerül előtérbe. Az ének-zenei nevelés speciálisan hordozza magában a

transzferhatást, így számos készséget, képességet, kompetenciát fejleszt, a zenei kompetenciákon kívül. Az enyhe értelmi fogyatékos tanulók oktatásában az ének-zenei tapasztalatok kulcsszerepet játszanak. A tanítás folyamán hangsúlyt kell fektetni az élőzene alapú élmények megteremtésére, és változatos éneklési és zenélési módszereket kell alkalmazni. Az aktív zenélés, mint közösségi tevékenység, jelentős támogatást nyújt a társadalmi integrációban és a hátrányok csökkentésében. Az énektanítás sikeres kimenetelű tanulói belső kontrollt, önbizalmat erősít, és hozzájárul a lelki egészség fenntartásához. Át kell vezetni a gyerekeket az óvodai játékközpontú tevékenységből az iskolai tanulás tevékenységébe (Oktatási Hivatal, NAT2020), ami a részképeség hiányos gyerekek számára egy lényegesen nehezebb feladat, hiszen a kudarc élmények állandó kísérői lehetnek életüknek, és a családi környezet a velük szemben támasztott túlzott elvárásokkal ezt sokszor csak nehezebbé teszi. De a másik véglet, hogy gyakran az ilyen tanulók szociokulturális környezetük hatásaival küzdenek, mint például a nyelv, a társadalmi értékek mássága, s ráadásul ott vannak a tanulási nehézségeik, zavarai, valamint viselkedési zavarai. Lehet hátrányuk a nyelvi kommunikáció területén is, vagy akadályozott a mozgásuk, esetleg érzékszervi károsodással is lehetnek terhelve. Olykor mindennapi fogalmakat is meg kell magyarázni, s az emócióik kifejezése terén gazdag repertoárt kell biztosítani a számukra.

Ezek a könyvek a sajátos nevelési igényű gyerekeknek nagyfokú, rendszerezett vizuális megerősítéssel kínálják az elsajátítandó ismereteket. Ezt a munkafüzetek sok gyakorlási lehetőséggel segítik. A leckék hasonló felépítése, fokozatos egymásra épülése, ritmus másoló feladatok, kottafejek színre színezése, de a dalok egyes versszakainak éneklése, refrénjének ismétlése fejleszti a szerialitást, a vizuomotorikus, a grafomotoros koordinációt, finommotorikát, a ritmusérzéklet. A tankönyv nagyfokú munkáltatással, bőséges példákkal, az érzelmek kifejezésének lehetőségeivel nagyban támogatja a személyiség fejlődését, érzelmi kifejezőkészség gazdagodását, de a szocializációt, és az önértékelést is.

Antal- Ludström sajátos nevelési igényű tanulók számára írt tankönyvesaládjája a megismert szakirodalom zenei fejlesztő hatásainak számtalan területét fejleszti, dominál benne a hallásfejlesztés, a ritmikai készségfejlesztés, és a hang-jel azonosítás gyakorlata. Zeneisége megőrizte a kodályi hagyományokat, de mégis válaszol napjaink zenei ízlésének kihívásaira is.

3.3 A kvantitatív kutatás eredményei, következtetések

Kérdőívemmel a kutatási kérdéseimet kívántam megvizsgálni a magyar pedagógus társadalomban, amit 2024 márciusában folytattam le. A vizsgálatban 83 pedagógus vett részt. A vizsgáltak köre: az óvodában, az alsó tagozaton oktató pedagógusok, valamint a

gyógypedagógusok körére irányult, de a lehetséges átfedések miatt a kérdőívet mindenféle pedagógus kitölthette, azonban az eredmények kimutatása során már csak a ténylegesen az óvodában és az általános iskolában dolgozókat vettem figyelembe. Az anyaggyűjtés Google kérdőíven történt, amit a Facebook közösségi hálózaton keresztül osztottam meg. A kapott eredményeket excel és spss programok segítségével dolgoztam fel és reprezentáltam diagramokkal. A kérdőívet az 1. számú mellékletben közlöm.

A kérdőív szerkezete két részből áll: az első demográfiai kérdéseket tesz fel, hogy meghatározzam a vizsgálatom szempontjából kiválasztott célcsoportot, ami négy kérdést foglal magába. Az első kérdés alapján, életkor szerint három generációs öveget tudtam kimutatni a válaszadók körében: 22-25 éves korúak, 26-40 éves korúak, és 41-63 korúak, de az adatok feldolgozása során úgy döntöttem, hogy nem térek ki az életkor és az alternatív zenepedagógia használat közötti összefüggésekre, mert kutatási kérdésem tekintetében ez nem releváns. A második kérdés arra irányult, hogy a pedagógia mely területén tevékenykedik az adatközlő, több válasz is bejelölhető), lehetséges válaszok: ének-zene tanár, gyógypedagógus, tanító, egyéb pedagógus, óvodapedagógus. A harmadik kérdés azt vizsgálta, hogy pedagógiai tevékenységét milyen településen végzi a kitöltő, itt is több válasz volt lehetséges. A kapott adatok területileg nem voltak kiegyenlítettek, így nem lehetett messzemenő következtetéseket levonni belőlük, így az értékelésbe ezek sem kerültek be. A negyedik kérdés már sokkal lényegesebb volt, mert azt vizsgálta milyen típusú iskolában dolgozik a pedagógus. Az itt kapott adatokat a fenti módon válogattam (16. ábra).

16. **ábra:** Demográfiai adatokat feldolgozása (Forrás: saját szerkesztés)

Demográfiai adatok			
Változó	Gyakoriság	Változó	Gyakoriság
Korosztály		Iskola típusa	
22-25	5	Általános Iskola alsó tagozat	13
26-40	27	Általános Iskola felső tagozat	7
41-63	51	Középiskola	12
Pedagógiai terület		EGYMI	34
Ének-zene tanár	9	Óvoda	8
Gyógypedagógus	34	Pedagógiai szakszolgálat	3
Óvodapedagógus	12	Nyelviskola	2
Tanító	13	Egyetem	1
Egyéb pedagógus	19	Tánciskola	1
Pedagógiai munkavégzés helye		Tanoda	1
Főváros	11	Magánszektor	1
Megyeszékhely	52		
Város	16		
Falu	7		
		Összesen	83

Pedagógiai végzettségüket nézve a gyógypedagógusok felül reprezentáltak voltak 34 fővel a mérés során. A kutatás szempontjából szenzitív időszakban tanító óvodapedagógusok

12-en, tanítók 13-an töltötték ki a kérdőívet. Ének-zene tanár 9 fő volt. Az egyéb pedagógus kategória 19 kitöltőt hozott.

A pedagógusok legtöbben a megyejogi városból adtak válaszokat, 52-en, városból 16 fő, faluból pedig csupán 7-en, ez eléggé torzult mintát mutat.

A pedagógusok iskolatípus szerinti megoszlása pedig a következő arányokat adták: a válaszadó nagyrésze EGYMI-ben dolgozik 34 fő, ami azonos a gyógypedagógusok számával, mellettük a leginkább reprezentált oktatási intézmény az általános iskola alsótagozata (13 fő) volt, de még a pedagógiai szakszolgálat is megjelenik a mintánkban (3 fő). Óvodából (8 fő), az általános iskola felső tagozatából (7 fő) töltötte ki a kutatást. Ezek alapján elmondható, hogy a vizsgálat szempontjából érzékeny időszakban tanító pedagógusok kellő számban szerepelnek a mintában. A további kimutatásaimat a vizsgálati kérdések szerint, a demográfiai adatokhoz rendelve fogom bemutatni.

3.3.1 Az alsó tagozatos munkamentben dolgozó pedagógusok használják-e, ha igen mely formáit és milyen módon a zenei aktivitásokat, a zenét, mint eszközt az ének-zene órákon és azokon kívül?

Ehhez a kérdéshez több részkérdés adta a választ. Egy tízes Likert skálán kellett jelölni, hogy milyen mértékben alkalmazza a zenét, mint eszközt a tanítás tanulás folyamatában, amikor a zene csak segíti a tananyag elsajátítását. Az itt kapott eredmények ábrázolását egy diagrammal (17. ábra) lehetett a leginkább szemléltetni.

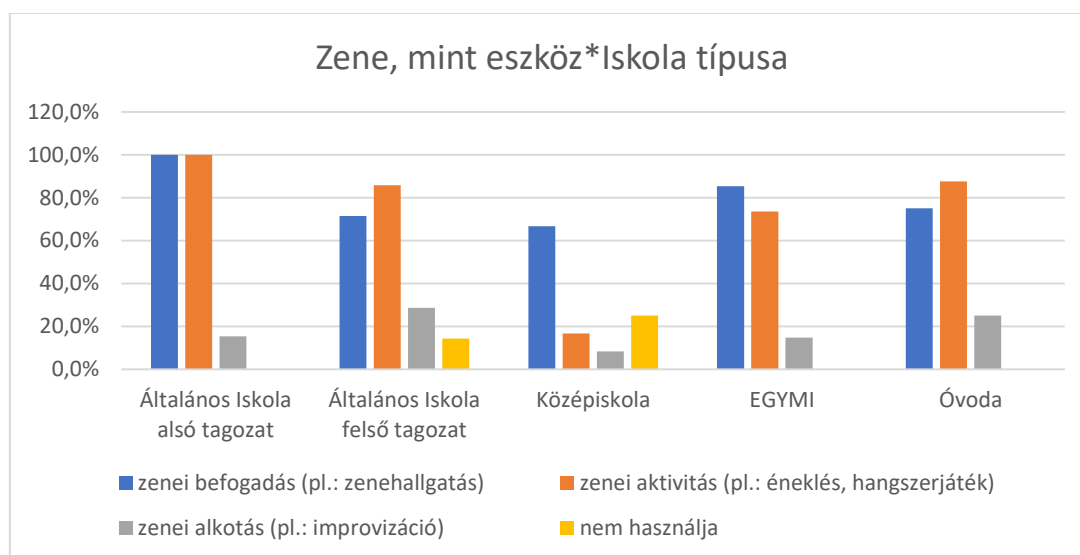
17. ábra: A zene, mint eszköz használata 0-10-es Likert skálán (n=83) (Forrás: saját szerkesztés)

Az diagram alapján az egyértelműen nemleges választ öt fő jelölte be, az egyértelműen igent pedig tizennégy fő. Az ötös értéktől felfelé jelölések értéke, a pozitív, vagy leginkább

zenealkalmazó hozzáállást erősíti meg ötvenhét fővel. Az ötöstől lefelé pedig az inkább nem használók számosságát huszonegy fő. Így eldönthető is lenne a kérdés, hiszen nyolcvanhárom kitöltőből ötvenheten nagyon pozitívan használják a zenét, mint eszközt, valamint a huszonegy inkább nemet választók is használja a zenét, de nem gyakran, tehát ez is igen. Ez így már összesen hetvennyolc fő. A probléma az, hogy a kutatások szerint a zene legszenzitívebb hatása az első, második évfolyammal bezárólag lezárul az általános iskolában, így azt is meg kell néznünk, hogy a zenehasználat mennyire hangsúlyos ezeken az évfolyamokon. Természetesen a zene minden életkorban pozitív hatással bírt, de dolgozatomban tárgyát tekintve a későbbi évekkkel nem foglalkozunk. Tehát, hogy tovább finomítsam a választ a fenti kérdésre, egy másik részkérdést kell megvizsgálni. A hatodik kérdés arra kérdez rá, hogy milyen formában használja a zenét a tanítás tanulás folyamatában, ének-zene órán kívül. Itt több válasz is lehetséges volt. Ez is az első kutató kérdésre válaszol, s mivel szerepel a választható pontok között a „nem használja” lehetőség is, így jól behatárolható, hogy az egyes iskolatípusokban, valamint tagozatokban használják-e a zenét, mint fejlesztő eszközt. Továbbá arra is választ kapunk, hogy milyen formában (18. ábra). A forma tekintetében a zenei befogadás, a zenei aktivitás, a zenei alkotás közül lehetett választani a korábban említett nemleges választ.

18. diagram: A zenehasználat vizsgálat kivetítése iskolatípusra és a zenei aktivitások területeire (n=83) (Forrás: saját szerkesztés)

A vizsgált minta tükrében a zene használata, mint eszköze az általános iskola alsó tagozatán a legmagasabb, a zenei befogadás, és a zenei aktivitás használata itt 100%-os. Azonban a zenei alkotás (pl. improvizáció) terén csak 15,4%-ot ér el. Az óvoda tekintetében tükrözi az óvodai zenei nevelés lényegét, hogy a zenei befogadás 75%-os eredményt mutat, míg a zenei aktivitás pedig 87,5%-ot, tehát többet énekelnek, mint zenét hallgatnak. Ellenben a zenei

alkotás magasabb 25%-os, ami jobb, mint az alsó tagozaton. Ez Antal-Ludström Ilona elgondolásaival esik egybe, aki úgy vélte, hogy az első két évfolyamon behozhatók a korábbi évek hátrányai a zenei kommunikáció zenei-esztétikai aktivitás és a hallás fejlesztése területén, ami serkenti a gyermeki kommunikációt és tanulási képességét (Antal-Ludström, 2019). Az EGYMI iskolatípusa rendkívül fontos a sérült, sajátos nevelési igényű gyerekek szempontját tekintve. Az itt kapott eredmények zenei befogadást tekintve 85,3%-os eredményt hoztak, ami az óvodához viszonyítva jobb, de az általános iskola alsó tagozatához nézve rosszabb. Zenei aktivitás pedig 73,5%-ot mutatott, a zenei alkotás 14,7%-kal a legrosszabb helyen szerepelt, pedig a tanulmányok tükrében leginkább itt kellene a legtöbbet használni, mert a sajátos nevelési igényű gyermekek épp a zenei készségek terén mutatnak hiányosságokat (Janurik-Józsa, 2017). Az is lényeges, hogy a zenét, használják-e a pedagógusok az ének-zene órákon kívül is, ezért olyan állításokat kellett a kitöltőre nézve relevánsnak megjelölni, ami implicit módon tartalmazta a választ a kérdésre. A hetes kérdésben azokat az állításokat kellett jelölni, amelyek jellemzők a kitöltő oktató-nevelő munkájára, több válasz is beírható volt. Ezt a nyolc állítást vettem össze a pedagógiai oktatási területekkel (19. ábra) a könnyebb átláthatóság miatt táblázatos formában.

19. ábra: Zene, mint eszköz iskolán kívüli alkalmazása (Forrás: saját szerkesztés)

		Ének tanár	Gyógyped.	Óvodaped.	Tanító	Egyéb ped.	Összesen
Zenehallgatás mellett végeznek feladatokat a gyerekek.	darab	6	28	9	8	8	59
	%	66,7%	77,8%	90,0%	42,1%	88,9%	
Ritmikus mozgásokkal erősítem a megtanulandó tananyag elsajátítását (nem dal tanításánál).	darab	6	24	9	5	5	49
	%	66,7%	66,7%	90,0%	26,3%	55,6%	
Dallam segítségével rögzítek (nem zenei) ismereteket.	darab	6	13	2	9	4	34
	%	66,7%	36,1%	20,0%	47,4%	44,4%	
A gyerekek nyugodt, csendes tanteremben tanulnak, minden zajt igyekszem kizárni.	darab	1	0	0	4	0	5
	%	11,1%	0,0%	0,0%	21,1%	0,0%	
A zene a komolyabb ismeretek elsajátításánál csak zavaró tényező.	darab	0	1	0	3	0	4
	%	0,0%	2,8%	0,0%	15,8%	0,0%	
A hangszerek használata csak az ének-zene órára való.	darab	4	1	1	0	2	8
	%	44,4%	2,8%	10,0%	0,0%	22,2%	
Csak alsó tagozaton alkalmazok zenés foglalkozásokat.	darab	1	3	4	0	0	8
	%	11,1%	8,3%	40,0%	0,0%	0,0%	
Egyik sem igaz rám.	darab	0	2	0	4	2	8
	%	0,0%	5,6%	0,0%	21,1%	22,2%	
Összesen	darab	9	36	10	19	9	83

A zene, mint eszköz, a nem szorosan ének-zene órához kötődő tevékenység, a táblázat egyes, kettős, hármas, hetes sorára adott pozitív válasz esetén valósult meg. Három terület lényeges a dolgozat szempontjából a gyógypedagógia, az óvoda, a tanító, azaz az általános iskola alsó tagozat, ezeket sárgával ki is emeltem.

Tehát a válaszadó gyógypedagógusok harmincnégy fő 77,8% zenehallgatás mellett végzett más tanulási tevékenységet részesíti előnyben, a ritmusmozgásos rögzítést 66.7%

százalékuk, az információ dalba foglalása 36,1% választotta, de ők nem csak az alsó tagozaton alkalmazzák ezt.

Óvópedagógusok tizenkét fő ezek 90% választotta a zenei befogadást, ritmikus gyakorlatokat szintén 90%, a dallami megerősítést 20% választotta.

Tanító tizenhárom fő zenei befogadást 42,1% választotta, a ritmikus megerősítést 26,3%, 47,7% a dalami megerősítést húzta be. A hetedik sor pozitívítása esetén csupán egy igenlő választ kapunk a szenzitív időszakról.

Így az első kutatási kérdésre a következő válasz adható: az alsó tagozatos munkamenetben dolgozó pedagógusok használják a zenét, mint fejlesztő eszközt, a zenei befogadás, zenei aktivitás, de az alkotás sokkal kisebb mértékben. A mód tekintetében zenehallgatás mellett végeznek feladatokat a gyerekekkel, ritmikus mozgásokkal erősítik meg a tanulandó tananyagot (nem dal tanításánál), dallam segítségével rögzítik (nem zenei) ismereteket. Tehát kijelenthető, hogy a válaszadók magas százaléka használja az ének-zene órán kívül is a zenét, mint fejlesztő eszközt, főképp igaz ez a szenzitív időszakban dolgozó pedagógusokra.

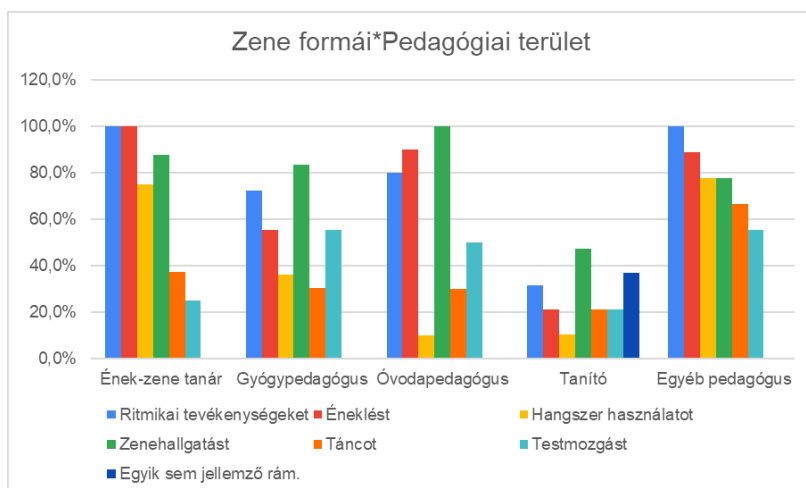
3.3.2 Ismerik és alkalmazzák-e az alternatív zenepedagógiai koncepciókat?

A fenti kutatói kérdésre két kérdés adta meg a választ, a nyolcadik és a kilencedik. A nyolcadik azt kérdezi, hogy ha zenei aktivitást használ a kitöltő az oktató-nevelő munkája során, akkor mit részesít előnyben a felsoroltak közül. Ezek pedig a következők: ritmikai tevékenységeket, éneklést, hangszer használatot, zenehallgatást, táncot, testmozgást, és a nemleges válasz.

Ez a kérdés, azt is megmutatja, hogyha a zenepedagógiai koncepciókat a szerzőkkel nem is biztosan tudják azonosítani, de eszközeiket azért alkalmazzák, ahogy ezt a következő diagram be is mutatja (20. ábra). Ugyanis a ritmika, a mozgás és tánc összekapcsolása (Orff koncepció), dallam és szöveg összekapcsolás (Antal-Lundström, Orff és Kodály is).

20. **ábra:** Az alternatív zenepedagógiai tevékenységek pedagógusok közti megoszlása (n=83)

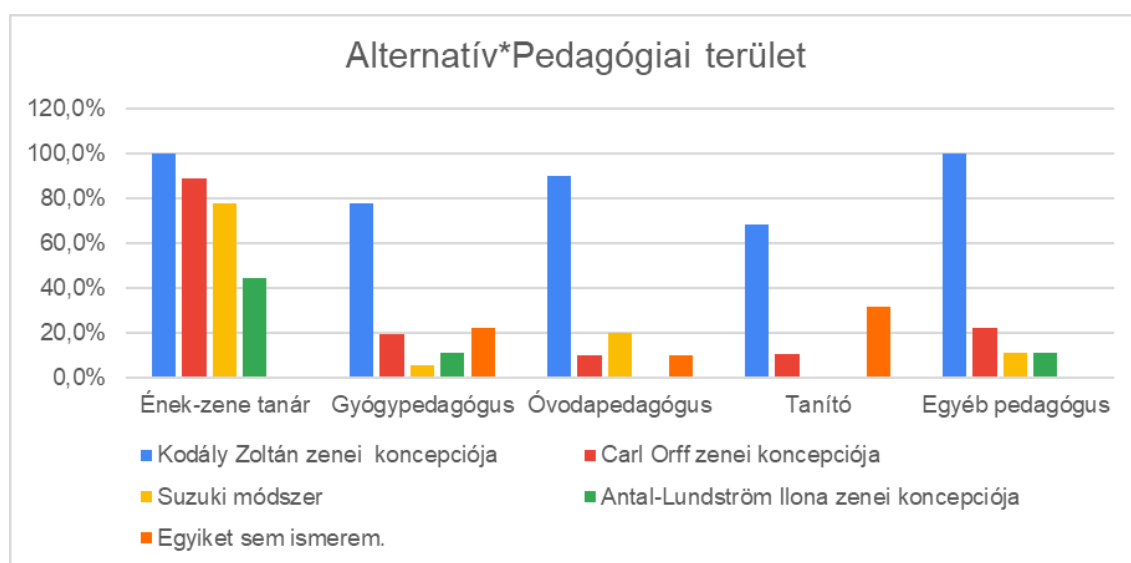
(Forrás: saját szerkesztés)

Első látásra látszik az a pozitív tény az alsó tagozatos munkarendű pedagógusok között, hogy az óvodapedagógusok, gyógypedagógusok esetén nem szerepel az egyik sem válasz színjelölése. A megkérdezett tanítók 36.8% ezzel ellentétben nem használja a zenei aktivitást, ami pedig az alternatív zenepedagógiák sajátja, remélhetőleg ez a minta nem reprezentatív jellegéből adódik. Persze, a mintánk pedagógusai a kimutatás adatai szerint jelentős mértékben használja az alternatív zenepedagógia elemeit.

A kilencedik kérdés arra irányult, hogy az adatközlő, mely zenepedagógiai koncepciókat, módszereket ismeri, amit az 21. ábra során dolgoztam fel.

21. **ábra:** Az alternatív pedagógiai koncepciók, módszerek ismertsége (n=83) (Forrás: saját szerkesztés)

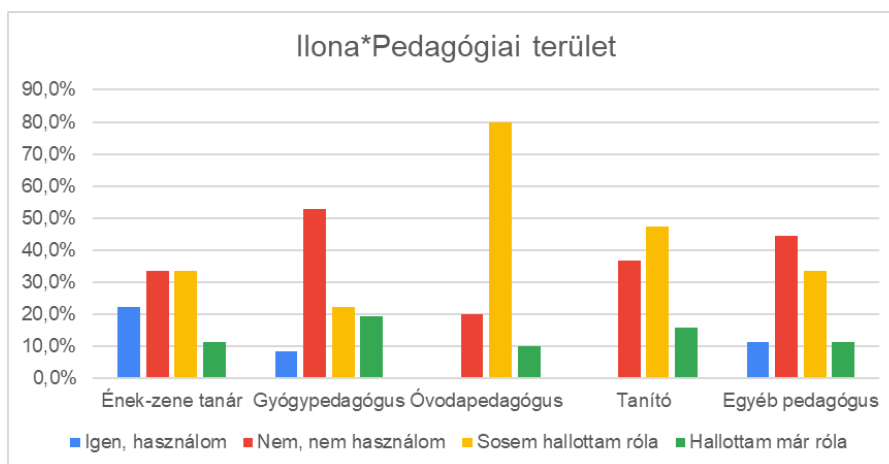
Az alternatív zenepedagógiák tekintetében talán nem meglepő módon, az ének-zene tanárok mutatták a legnagyobb rálátást, ismertséget a témában, hiszen mind a négy említett munkát ismerték, igaz a Kodályi életmű volt a legmeghatározóbb. Felmerülhet kérdésként, hogy az alternatív jelzöt általában a Kodályi koncepció ellenpólusaként szokták értelmezni, de napjainkra az eredeti koncepció nemigazán érvényesül. Lecsökkentették az óraszámát, elvetették az eredeti tankönyvét, kicserélték a zenei törzsanyagát. Tehát az eredeti munka, a jelen állapothoz képest már egy alternatívának mondható. Érdekes módon mégis Kodály neve volt a leginkább ismert a pedagógusok körében. Orffot pedig az ének tanárok kivételével, már csak 19 vagy még kevesebb százalékban ismerték, Suzuki és Antal-Lundstöm pedig még kevesebbet.

A második kutatói kérdésre azt a választ adhatjuk, hogy a mérésbe bevont pedagógusok szerény mértékben ismerik az alternatív pedagógiai koncepciókat, de számos módszerét ennek ellenére is alkalmazzák.

3.3.3 Használják-e Antal-Lundström Ilona sajátos nevelési igényű gyerekek számára írt tankönyvcsaládját az alsótagozaton?

Ezt a kutatói kérdést a kérdőív tizedik kérdése vizsgálta, hogy használják-e Antal-Lundström Ilona sajátos nevelési igényű gyerekek számára írt tankönyvcsaládját az alsó tagozaton. Ezt százalékos formában dolgoztam fel a pedagógiai területekkel összevetve a szerzőt. Választási lehetőségek a következők voltak: igen, használom, nem, nem használom, sosem hallottam róla, hallottam már róla. Ezt a 22. ábra mutatja be.

22. ábra: Antal-Ludström Ilona sajátos nevelési igényű gyermekek számára írt tankönyv ismertsége (n=83) (Forrás: saját szerkesztés)

Egyértelműen kiderül, hogy Antal-Ludström Ilona sajátos nevelési igényű gyerekek számára írt könyve nem ismert, s az is biztos, hogy zenepedagógiai munkássága sem. A mérésbe bevont óvodapedagógusok között ismertsége 10%-os, 80% sosem hallott róla. Tanítóknál sem éri el a 20%-ot, az ismertsége és közel 50% nem hallott a szerző nőről. Gyógypedagógusok 19% ismeri, 22% pedig nem, de itt megjelenik, hogy 8,3% viszont használja is könyvet. És az előbbiekhöz viszonyítva a „sosem hallott róla” válasz is kicsivel 20% feletti. Az ének-zene tanárok esetében a könyvhasználata már 20 %-os.

Összegezve tehát ki lehet jelenteni, hogy a vizsgált minta alapján Antal-Lundström sajátos nevelési igényű gyerekek számára írt tankönyv családot elenyészően használják és ismerik.

4 Következtetések és javaslatok

A céljaimnak megfelelő szakirodalom feldolgozása, majd a kutatási tervemnek megfelelő dokumentumelemzés és a lefolytatott kérdőíves vizsgálatok után az alábbi következtetésekre jutottam:

1. A zene, a zenei készségek sokkal fontosabbak, mint a jelenlegi megbecsültségük. Kodály Zoltán mindennapi ének-zene óra elképzelése ezt a fejlesztő hatást igyekezett kihasználni.
2. Az auditív figyelem kialakítása nagyon fontos, mert a későbbi írás-olvasás ezen alapul, ennek kialakítása a gyermekdalok hallás utáni tanulásán, játékos éneklésén, azaz irányított hallgatáson, ritmus és mozgásfejlesztésen alapszik.
3. A zenei írás-olvasás nem nélkülözhető a sajátos nevelési igényű gyerekek esetében sem, mert a hang-jel dekódolás szintén pozitívan hat az írás-olvasás folyamatára.
4. A zene, az éneklés, közös éneklés pozitív hatással van az érzelmi fejlődésre, a szociális kapcsolatok, az együttműködési képesség fejlődésére.
5. Jelenleg Antal-Lundström Ilona sajátos nevelési igényű gyerekek számára írt könyvcsaládja (Hangok játéka) az auditív figyelem, és kommunikáció kialakításában nagy segítséget nyújt rendszeresen bővülő tananyagával.
6. Antal-Lundström Ilona könyve a többségi iskolákban is kívánatos lenne. Jelenleg az oktatásfejlesztő és kutató intézet ajánlott többségi ének-zene könyvek hangsúlyja inkább kulturális, hagyományőrző jellegű, nem biztosít annyi dalt, ismétlést, gyakorló feladatot a tananyag bevézésére, mint a fenti könyv.
7. Antal-Lundström Ilona sajátos nevelési igényű gyerekek számára írt könyvcsaládja (Hangok játéka) az általam vizsgált populációban szinte teljesen ismeretlen.
8. A második és hetedik életév közé eső, korai zenei aktivitások, auditív észlelés fejlesztése direktmódon hatnak a tanulmányi előmenetel alakulására.
9. Azok a pedagógusok, akik a szenzitív időszakban tanítanak, használják a zenei befogadást, zenei aktivitást, de jobbra nem egy tudományosan megalapozott összefüggő módszerrel. Inkább részegységeket alkalmaznak, külön zenehallgatást, ritmikai feladatokat, éneklést.

A beható vizsgálódásaim során megfogalmazódott javaslataim pedig a következők:

- Pedagógiai gyakorlatomban mindig is meglepődve tapasztaltam a zenei készségek szerény voltát a sajátos nevelési igényű tanulók körében. Most már látom az okokat, s az estleges fejlesztési irányokat. Érdeemes lenne Antal-Lundström elgondolását követve, az ő tankönyvéből tanítani. S azt rendszeres mérésen keresztül a gyakorlatban is kipróbálni.
- Az óvodai nevelés mérésem alapján kevésbé használja a zenei alkotás folyamatait, a hangszerhasználat, csak az óvónők sajátja. Ez a szenzitív fejlesztő időszakot tekintve nem jó. A gyermek tevőleges bevonása a zenei aktivitásba élményszerű, személyiségformáló hatása mellett a nagymozgásokra, és a finom motorikára is hat, aktiválja a limbikus rendszert. Tehát érdemes lenne, főként a sérült gyerekek tekintetében ezt pótolni, rendszeres jelleggel beépíteni a foglalkozásokba.
- A pedagógusképzés és a továbbképzés területén, főképp a gyógypedagógus képzés tekintetében a zene, a zenei fejlesztési lehetőségek a dolgozatban kifejtett jelentőségük ellenére kevés hangsúlyt kaptak. Aki nem kapott korábbi tanulmányaiban zenei képzést, esetleg zenei tantárgypedagógiai ismereteket, az nem is használja a zenét aláfestésen kívül másra. Ezért azt javasolnám, hogy a képzésekbe, továbbképzésekbe sokkal több zenei, zenei fejlesztéssel kapcsolatos ismeretet tegyenek be.

5 Dolgozat összegzése

A zenei aktivitással kapcsolatos a kutatások alapján az nagy hatással van a gyermek kognitív fejlődésére, motoros készségeire, szociális készségekre, érzelmi, valamint a nyelvi fejlődésre, kreativitásra. A sérült gyermekek éppen a zenei készségek területén bírnak deficittel. A kutatások igazolják, hogy kiemelten fontos a ritmika, a hallásfejlesztés a számukra. Janurik és Józsa (2016) az enyhén értelmi fogyatékos gyermekek zenei képességének fejlettségéről szóló tanulmányában javaslatot tesz arra, hogy érdemes lenne Carl Orff zenei koncepcióját használni a sérült gyermekek fejlesztésére. E gondolat alapján azt vizsgáltam, hogy mit használunk a sérült gyermekek fejlesztésére Kodály országában. A zene két féle aspektusban jelenhet meg a gyerekek mindennapjaiban, egyrészt az ének-zene órákon, másrészt a zene, mint fejlesztő eszköz formájában. Így az iskolai szintér tekintetében megvizsgáltam, hogy mi a különbség Orff és Kodály között, miért lenne egyik jobb a másiknál; s hogy milyen sajátos nevelési igényű könyvből tanulhatnak most a gyerekek; milyen hangsúlyokkal szerepel ezekben a ritmika és a hallásfejlesztés. A kutatásom szempontjából Antal-Lundstöm Ilona pedagógiai koncepciója is nagy jelentőséggel bír, így ezt is megvizsgáltam, azért is, mert az ő elméleti alapvetéseire épül az Oktatókutató és Fejlesztő Intézet által ajánlott sajátos nevelési igényű gyerekek számára írt tankönyvcsalád. A zene, mint fejlesztő eszköz kérdéskörét is meg kellett vizsgálni, hogy ebből az aspektusból is képet kapjak. Végül megvizsgáltam, hogy a pedagógus társadalom, hogyan ismeri, használja és alkalmazza a zenének e két felhasználási területét, az alternatív zenepedagógia által használt fejlesztő eszköz repertoárt. Így kutatási kérdéseim ezekre vonatkoztak. Hogyan jelennek meg a hallásfejlesztés és a ritmusérzék fejlesztésének lehetőségei az Oktatókutató és fejlesztő Intézet által támogatott sajátos nevelési igényű gyerekek számára írt tankönyvcsaládokban? Az alsó tagozatos munkamenetben dolgozó pedagógusok használják-e, ha igen mely formáit és milyen módon a zenei aktivitásoknak az ének-zene órákon és azokon kívül? Ismerik és alkalmazzák-e az alternatív zenepedagógiai koncepciókat? Használják-e Antal-Lundström Ilona sajátos nevelési igényű gyerekek számára írt tankönyvcsaládját az alsó tagozaton? Az első kérdésnél kvalitatív kutatást végeztem, az Antal-Lundstöm kidolgozta tankönyvcsaládon, bemutatással és elemzéssel. A többi kérdésre kvantitatív kutatással kerestem a választ, kutatási kérdőív segítségével. Google űrlappal végeztem a mérést, az adatok feldolgozását excel és spss programmal végeztem.

A kvalitatív elemzés elvégzése után kimondhatom, hogy Antal-Lundström Ilona sajátos nevelési igényű alsó tagozatos gyerekek számára írt tankönyvcsaládjá (könyv, munkafüzet) teljes mértékben megvalósítja a zenei hallásfejlesztést, a ritmikai készségek kialakítását, s a

hang-jel kapcsolat erősítését, ami, mint eszköz fejleszti az olvasási-írási készségeket. Ezt számos példával illusztráltam.

Kvantitatív kutatásom eredményein demográfiai összeggést végeztem, ami kimutatta a gyógypedagógusok felülreprezentáltságát a mérés során. Lényeges, hogy figyelembe vettem a zenei hatások szenzitív időszakát, ami az alsó tagozattal bezárul és csak az említett pedagógus populációt és időszakot vizsgáltam. Majd a demográfiai adatokat összevettem a vizsgálati kérdéseimmel összhangban, azok megválaszolására irányuló szakmai kérdésekkel. Elmondható, hogy a vizsgálatom tárgyát képező, alsó tagozatos pedagógusok és óvodapedagógusok igen szerény mértékben ismerik az alternatív zenepedagógia nagy koncepcióit, leginkább csak Kodályt, de nem úgy, mint alternatív szerzőt. Ennek ellenére a zenét, mint eszközt is használják, de vélelmezhetően nem ismerik annak tudományos hátterét. Az eredményekből látszik, hogy az óvodapedagógusok kiegyenlítetlenül használják a zenei fejlesztéseket, ugyanis a legdominánsabb a zenehallgatás, és az éneklés. A hangszerhasználat alig jelent meg, igaz ez utóbbi sajnos az általános iskolára is igaz. A vizsgálatok kimutatták, hogy az Antal-Lundström Ilona sajátos nevelési igényű gyerekek számára írt tankönyvcsaládját nem ismerik, nem használják, még a gyógypedagógiai intézményekben sem, pedig annak gazdag, vizuálisan megerősített fokozatosan bővülő tudásanyaga épp a gyógypedagógiai elvek tükrében lett kidolgozva.

Dolgozatom véleményem szerint elérte a célját, vizsgálati kérdéseimet mind meg tudtam válaszolni, mindkét kutatási módszer tekintetében.

5. Irodalomjegyzék

1. 1998. évi XXVI. törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról, 4. § (a) bekezdés. Letöltés dátuma: 2023.12.20. Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99800026.tv>
2. 2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről. Letöltés dátuma: 2023.12.05 Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100190.tv>
3. Andorka P. (2013): Az Orff-koncepció bemutatása. *Parlando: zenepedagógiai folyóirat*, 2015(5), 1-59. Letöltés dátuma: 2023.01.23. Forrás: https://www.parlando.hu/2015/2015-5/Andorka_Peter-Orff_Koncepcio.pdf
4. Antal-Ludström I. (2018): A hangok játéka, *Ének-zene 1-2*, Oktatási Hivatal (Eszterházy Károly Egyetem) pp.1-39. Letöltés dátuma: 2024.01.12. Forrás: <https://www.tankonyvkatalogus.hu/site/kiadvany/OH-SNE-ENZ01T>
5. Antal-Ludström I. (2018): *A hangok varázsa, Ének-zene 3*, Oktatási Hivatal (Eszterházy Károly Egyetem) p.1-59. Letöltés dátuma: 2024.01.12. Forrás: <https://www.tankonyvkatalogus.hu/site/kiadvany/OH-SNE-ENZ03T>
6. Antal-Lundström I. (2016): A jeltől a katarzisig, a zenei oktatás, mint a zenei nyelv kialakításának folyamata. *Parlandó 2016(2)*. 1-24 Letöltés dátuma: 2024.01.13. Forrás: <https://www.parlando.hu/2016/2016-2/Antal-Lundstrom-Ilona.pdf>
7. Antal-Lundström I. (2019): *Tanítói kézikönyv nt-98710 – a hangok játéka ének-zene 1-2*. Budapest: Eszterházy Károly Egyetem – Oktatókutató És Fejlesztő Intézet . Letöltés ideje: 2024.01.12. Forrás: <https://www.tankonyvkatalogus.hu/site/kiadvany/OH-SNE-ENZ01T>
8. Antal-Lundström I.(2019): *A hangok varázsa, Ének-zene munkafüzet 3*. Budapest: Oktatási Hivatal. 1-46 Letöltés ideje: 2023.12.23. Forrás: <https://www.tankonyvkatalogus.hu/site/kiadvany/OH-SNE-ENZ03M>
9. Antal-Lundström I., Fabényi R.(2021): *A hangok muzsikája - Ének-zene munkafüzet 4*. Budapest: Oktatási Hivatal. 1-45 Letöltés ideje: 2023.12.23. Forrás: <https://www.tankonyvkatalogus.hu/site/kiadvany/OH-SNE-ENZ04M>
10. Antal-Lundström I., Fabényi R.(2021): *Hangok muzsikája, ének-zene 4*. Budapest: Oktatási Hivatal (Eszterházy Károly Egyetem). 1-63 Letöltés dátuma: 2023.12.23. Forrás: <https://www.tankonyvkatalogus.hu/site/kiadvany/OH-SNE-ENZ04T>
11. Arkánium(1989): *Magyar életrajzi lexikon*. Az Arcanum Adatbázis Kiadó. pp.1. Letöltés dátuma: 2023.12.12. Forrás: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/k-760F2/kodaly-zoltan-764DA/>

12. Cooper, P. K. (2019). It's all in your head: A meta-analysis on the effects of music training on cognitive measures in schoolchildren. *International Journal of Music Education*, 16. doi:10.1177/0255761419881495
https://www.researchgate.net/publication/336551664_It's_all_in_your_head_A_meta-analysis_on_the_effects_of_music_training_on_cognitive_measures_in_schoolchildren
13. Cross, I. (2014): Music and communication in music psychology. *Psychology of Music*, 42. 6. sz. p. 809–819 Letöltés dátuma: 2023.10.23. Forrás: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0305735614543968>
14. Dr. Antal-Lundström I. (2019): James Cuskelly víziója a zeneoktatásról - egy pedagógiai értelmezésben, *Parlando: zenepedagógiai folyóirat*, 2019(2), 1-11. Letöltés dátuma: 2024.01.12. Forrás: https://www.parlando.hu/2019/2019-2/Antal-Lundstrom_Ilona.pdf
15. Magyar AIT/FST Egyesület (2021): *Az Auditív Feldolgozás Zavara (Auditory Processing Disorder-APD)*. Letöltés:2024.01.20. Forrás: <https://aitmagyarország.hu/az-auditiv-feldolgozas-zavara/>
16. Egészségügyi Világszervezet (2004): FNO – A funkcióképesség, fogyatékoság és egészség nemzetközi osztályozása. OEP-ESZCSM. *Budapest: Medicina Könyvkiadó*.
17. Egyed, K. (2011): *Az evolúció ajándéka: az agyi plaszticitás és a rugalmas fejlődés*: Biztos Kezdet Kötetek I.: Génektől a társadalomig: a koragyermekkorai fejlődés színterei. Budapest: Nemzeti Családés Szociálpolitikai Intézet. pp.187-193
18. Foucault, M. (2000): Elmebetegség és pszichológia. *A klinikai orvoslás születése. Budapest: Corvina Kiadó. pp. 62.*
19. Gyermekvédelmi törvény1997. évi XXXL törvény. Letöltés dátuma: 2023.12.06. Forrás: <https://njt.hu/jogszabaly/1997-31-00-00.88>
20. Illyés S. (2000): *A magyar gyógypedagógia hagyományai és alapfogalmai*. In: Illyés Sándor (szerk.): *Gyógypedagógiai alapismeretek*. Budapest: Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar. pp.17-38. Letöltés dátuma:2023.12.20. Forrás: <https://www.scribd.com/document/517384357/Illyes-Gyogypedagogiai-Alapismeretek-2000-1>
21. Ittész M.- Somorjai P.: Kodály és Orff, Orff és Kodály. *Parlando: zenepedagógiai folyóirat*, 1994(1), pp. 30-34.
22. Janurik M.-Józsa K.(2016): Enyhén értelmi fogyatékos gyermekek zenei képességének fejlettsége. *Magyar Pedagógia* 2016(1), 25–50.
23. Janurik M.(2008): A zenei képességek szerepe az olvasás elsajátításában, Szegedi Tudományegyetem, Zeneművészeti Kar, *Magyar pedagógia*, 2008(4), 289–317. Letöltés dátuma:2023.10.23. Forrás: https://edu.u-szeged.hu/mped/document/Janurik_MP1084.pdf

24. Janurik M.-Józsa K.(2017): Zene és tanulás. *Parlando: zenepedagógiai folyóirat* 2017(2), p.1-4
 Letöltés dátuma:2023.11.10. Forrás: https://www.parlando.hu/2017/2017-2/Janurik_Jozsa.pdf
25. Janurik M. – Antal-Lundström I. – Józsa K. (2018): A zenei hallás korai fejlesztésének szerepe a beszédészlelés fejlődésében: Egy zenei fejlesztőprogram tanulságai. Szegedi Tudományegyetem Zeneművészeti Kar – Mälardalen University, Eskilstuna-Vastaras, Svédország – Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Neveléstudományi Intézet. *Gyermeknevelés– online tudományos folyóirat, Zenei nevelés gyermekkorban*, 2018(2), 64-78.
 Letöltés dátuma: 2023.10.23. Forrás: DOI:10.31074/gyn201826479, <https://ojs.elte.hu/gyermekneveles/article/view/530/427>
26. Kis Jenőné dr. (1992): Szemelvénygyűjtemény az ének-zene tantárgypedagógiához. Kaposvár: CSVMPFK kiadó
27. Könczei Gy. - Hernádi I. (2011) : Az értelmileg akadályozott gyermekekről és felnőttekről alkotott mentális kép története, kulturális változásai az elzárórendszerben. Szeged: Szegedi Tudományegyetem
 Letöltés:2023.12.21. Forrás: http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/Az_ertelmileg_akadalyozott_gyermekrol_es_felnottrol/123_a_knczei_gyrgy_s_herndi_ilona_ital_bemutatott_fogyatkossgtudomnyi_modellrendszer.html
28. Kugler, M. (2012): Elementare Musik- und Tanzpädagogik. München: Orff-Schulwerk® Carl Orff Foundatio Letöltés:2024.01.20.Forrás: <https://www.orff.de/orff-schulwerk/>
29. Kugler,M. (2020): Das Elementare. Orff-Schulwerk Gesellschaft Deutschland e. V. Letöltés dátuma:2024.01.20. Forrás: <https://orff-schulwerk.de/lexikon/elementare/>
30. Magyar A. M.- Prof. dr. Pukánszky B.(2013): Az értelmileg akadályozott gyermekről és felnőttéről alkotott mentális kép történeti, kulturális változásai az elzáró intézményrendszer fejlődéstörténetének tükrében, Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar Gyógypedagógus-képző Intézet, „Mentor(h)áló 2.0 Program” TÁMOP-4.1.2.B.2-13/1-2013-0008 projekt. Letöltés dátuma:2023.12.20. Forrás: http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/Az_ertelmileg_akadalyozott_gyermekrol_es_felnottrol/
31. Oktatási Hivatal NAT(2020): *Sajátos nevelési igényű tanulók kerettanterve 1-4.* www.oktatas.hu. Letöltési dátum:2023. 12.20. Forrás: https://www.oktatas.hu/koznevelés/kerettantervek/2020_nat/kerettantervek_sni_tanulok/SNI_1_4evf

32. Rohár A. – Dr. Marton K. (2020): Kognitív kontroll folyamatok nyelvfejlődési zavart mutató egynyelvű és tipikusan fejlődő kétnyelvű gyermekek körében, *Magyar Pszichológiai Szemle*, 2020(4/7). 623–638
33. Schumacher K. (1999): Die Bedeutung des Orff-Schulwerkes für die musikalische Sozial- und Integrationspädagogik und die Musiktherapie, Erschienen in: *Orff-Schulwerk-Informationen*, Nr. 62, 1999(Sommer), Letöltés dátuma:2023.12.25. Forrás: <https://bidok.uibk.ac.at/library/schumacher-orff.html>
34. Stipkovits F.(2012): A Kodály-koncepció és az Orff-schulwerk összehasonlítása. *Parlando: zenepedagógiai folyóirat*. 2012(6), Letöltés dátuma: 2023.11.26. Forrás: <https://www.parlando.hu/2012/2012-6/2012-6-04-Stipkovits4.htm/>
35. Szalai T. (2022): *Az Orff koncepció módszertani elemeinek zenei képességfejlődésre gyakorolt hatása az általános iskolai ének-zene órák tükrében*. [Phd értekezés] Debrecen: Debreceni Egyetem Humán Tudományok Doktori Iskola pp. 1–186 Letöltés dátuma:2023.10.15. Forrás: <https://dea.lib.unideb.hu/server/api/core/bitstreams/0a416363-3c79-4350-a956-76bfe6ceb0a2/content>
36. Varga Á. (2022): *Zenei tevékenységek hatása a kognitív kontroll folyamatokra.*, [Phd-értekezés]. Budapest: Neveléstudományi Doktori Iskola
DOI: [10.15476/ELTE.2022.175](https://doi.org/10.15476/ELTE.2022.175).

7. Ábrák és táblázatok jegyzéke

1.	ábra	Az első osztályos tankönyvi példa Kodály-Ádám tankönyvből	17.o
2.	ábra	Carl Orff Schulwerk példa	17.o
3.	ábra	Carl Orff Schulwerk példa	18.o
4.	ábra	A hang-jel kapcsolat folyamat ábrája	21.o
5.	ábra	A tankönyv elvárt tevékenységeinek piktogramjai	23.o
6.	ábra	Hallásfejlesztési feladatok a tankönyvből	23.o
7.	ábra	Egy példa az elővázolt kottairó, színező feladatról	24.o
8.	ábra	Dekódolás szólmizációs hangról, jelekről	25.o
9.	ábra	A harmadik évfolyam elvárt tevékenységeinek piktogramja	26.o
10.	ábra	Fogalom kiemelés kék keretben	26.o
11.	ábra	Példa a háttér információk közlésére	27.o
12.	ábra	Csajkovszkij Diótörő a tankönyvben	28.o
13.	ábra	Harmadik évfolyamos munkafüzet példa	28.o
14.	ábra	Példa egy alternatív dal lejegyzésre	29.o
15.	ábra	Tankönyvi példa az auditív megfigyelésre	31.o
16.	ábra	Demográfiai adatokat feldolgozása	33.o
17.	ábra	A zene, mint eszköz használata 0-10-es likert skálán	34.o
18.	ábra	A zene használat vizsgálat kivetítése iskolatípusra és a zenei aktivitások területeire	35.o
19.	táblázat	Zene, mint eszköz iskolán kívüli alkalmazása	36.o
20.	táblázat	Az alternatív zenepedagógiai tevékenységek pedagógusok közti megoszlása	38.o
21.	ábra	Az alternatív pedagógiai koncepciók, módszerek ismertsége	38.o
22.	ábra	Antal-Ludström Ilona sajátos nevelési igényű gyermekek számára írt tankönyv ismertsége	39.o

8. Melléklet

8.1 Hallgatói nyilatkozat

NYILATKOZAT

szakdolgozat nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve:	Gschwindt Balázs
A Hallgató Neptun kódja:	GSZU6P
A dolgozat címe:	A zenei tevékenységek szerepe a sérült gyermekek fejlesztésében Kodály Zoltán, Carl Orff és Antal-Lundström Ilona munkásságának tükrében
A megjelenés éve:	2024
A konzulens intézetének neve:	NI.-Neveléstudományi Intézet
A konzulens tanszékének a neve:	Szakedidaktikai Tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott szakdolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkor szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem MATER Hallgatói Dolgozatok repozitóriumába. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelte után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem MATER Hallgatói Dolgozatok repozitóriumában.

Kelt: Kaposvár év 2024 hó 21 nap

Hallgató aláírása

8.2 Konzulensi nyilatkozat

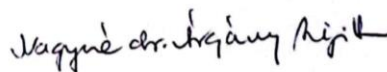
NYILATKOZAT

Gschwindt Balázs (név) (hallgató Neptun azonosítója: GSZU6P) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a szakdolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A szakdolgozatot a záróvizsgán történő védeésre javaslom / nem javaslom¹.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*²

Kelt: Kaposvár év 2024 hó április 21. nap

belső konzulens

¹ A megfelelő aláhúzendó.

² A megfelelő aláhúzendó.

A zene, mint fejlesztő eszköz használata

Gschwindt Balázs végzős gyógypedagógus hallgató vagyok és a szakdolgozatom elkészítéséhez szeretnék segítséget kérni. A zene, mint fejlesztő eszköz használatának vizsgálatát kívánom kutatni az alábbi kérdőívvel. Az űrlap kitöltése teljesen anonim, s csupán néhány percet vesz igénybe. Előre is köszönöm a kitöltésre fordított időt.

* Kötelező kérdés

1. **Életkora ***

2. **A pedagógia mely területén tevékenykedik? (több válasz is bejelölhető) ***

Válassza ki az összeset, amely érvényes.

- Ének-zene tanár
- Gyógypedagógus
- Tanító
- Egyéb pedagógus
- Óvodapedagógus

3. **Pedagógiai tevékenységét milyen településen végzi? (több válasz is lehetséges) ***

Válassza ki az összeset, amely érvényes.

- Főváros
- Megyeszékhely
- Város
- Falu

4. Milyen típusú iskolában dolgozik? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

- Általános Iskola alsó tagozat
 Általános Iskola felső tagozat
 Középiskola
 EGYMI
 Egyéb: _____

5. Jelölje be a skálán, hogy milyen mértékben alkalmazza a zenét, mint eszközt a tanítás tanulás folyamatában? (amikor a zene csak segíti a tananyag elsajátítását) *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
sohi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	minden alkalommal

6. Milyen formában használja a zenét a tanítás tanulás folyamatában? (ének-zene órán kívül, több válasz is lehetséges) *

Válassza ki az összeset, amely érvényes.

- zenei befogadás (pl.: zenehallgatás)
 zenei aktivitás (pl.: éneklés, hangszerjáték)
 zenei alkotás (pl.: improvizáció)
 nem használja

7. Jelölje azokat az állításokat, amelyekkel egyetért, amelyek jellemzők oktató-nevelő munkájára! (több válasz is beírható) *

Válassza ki az összeset, amely érvényes.

- Zenehallgatás mellett végeznek feladatokat a gyerekek.
- Ritmikus mozgásokkal erősítem a megtanulandó tananyag elsajátítását (nem dal tanításánál).
- Dallam segítségével rögzítek (nem zenei) ismereteket.
- A gyerekek nyugodt, csendes tanteremben tanulnak, minden zajt igyekszem kizárni.
- A zene a komolyabb ismeretek elsajátításánál csak zavaró tényező.
- A hangszerek használata csak az ének-zene órára való.
- Csak alsó tagozaton alkalmazok zenés foglalkozásokat.
- Egyik sem igaz rám.

8. Ha zenei aktivitást használ az oktató-nevelő munkája során, akkor mit részesít előnyben a felsoroltak közül? (több válasz is lehetséges) *

Válassza ki az összeset, amely érvényes.

- Ritmikai tevékenységeket
- Éneklést
- Hangszer használatot
- Zenehallgatást
- Táncot
- Testmozgást
- Egyik sem jellemző rám.

9. Jelölje be, mely zenepedagógiai koncepciókat, módszereket ismeri! (több válasz is lehetséges) *

Válassza ki az összeset, amely érvényes.

- Kodály Zoltán zenei koncepciója
- Carl Orff zenei koncepciója
- Suzuki módszer
- Antal-Lundström Ilona zenei koncepciója
- Egyiket sem ismerem.
- Egyéb: _____

10. Használják-e Antal-Lundström Ilona sajátos nevelési igényű gyerekek számára írt tankönyvcsaládját az alsó tagozaton? *

Válassza ki az összeset, amely érvényes.

- Igen, használom
- Nem, nem használom
- Sosem hallottam róla
- Hallottam már róla